

КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ

ВІСНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ ГР.-КАТ. ГАЛ. ЦЕРК. ПРОВІНЦІЇ

РІЧНИК V

1938

ПОКАЖЧИК ЗМІСТУ

I. ПОСЛАННЯ Й ОФІЦІЙНІ ЕНУНЦІЯЦІЇ

- Андрей, Митрополит*: Ювілей 950-ліття Хрещення Руси-України, ст. 33.
Спільне Пастирське послання Єпископату Галицької Церк. Провінції з нагоди 950-ліття Хрещення Руси-України, ст. 65.
Ген. Інститут К. А.: В обороні Єрархії й Церкви, ст. 1.

II. СТАТТІ

- Андрусак Микола Др.*: Християнство й початки науки в Україні, ст. 84.
Гнатишак Микола Др.: Християнство й українська література, ст. 89.
Дзерович Маркіян Др.: На грані великих епох, ст. 3.
— На правильний шлях, ст. 38.
— Наш ювілейний обіт, ст. 103.
Залозецький Володимир Др.: Початки мистецтва Київської Руси під впливом прийняття християнств., ст. 92.
Іщак Андрій, о. Др.: Що дало християнство Україні в суспільній діяльності, ст. 70.
Кудрик Борис Др.: Християнство в Україні й українська музика, ст. 100.
Кулик Василь о. Др.: Плянова праця в парохії, ст. 44.
Лициняк Василь о.: Про спільне виховання хлопців і дівчат, ст. 49.
Майковська Осипа: Християнство України й доля української жінки, ст. 80.
Назарко Іриней о. ЧСВВ: Католицька виховна ідея, ст. 7.
Наші завдання в ювілейному році 950-ліття Хрещення Руси-України, ст. 69.
Прогаска, О.: єпископ: За католицькі основи в житті, ст. 56.
Тишинська Евстахія: Жінка в рдянській державі, ст. 15.
— Що жіноцтво завдячує християнству, ст. 76.
Ч. Я. о.: Із сутінків спокус, ст. 34.
Чехович Константин Др.: Лібералізм і соціалізм, ст. 19.

I. ХРОНІКА

Католицьке життя в світі: ст. 30, 62, 111.

Хроніка: ст. 32, 63, 112.

IV. БІБЛІОГРАФІЯ

Серед нових книжок і видань, ст. 28.

1. Про твори нагороджені премією УКС-а (Редько Юл.), 2. *О. Луцький*: Новітнє кріпацтво.

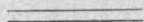
Серед нових книжок і видань, ст. 60.

1. На фронті української книжки, 2. Католицька книжка для мас,
3. Спекуляція на людській глупоті.

Ювілейні видання, зв'язані з 950-літтям Хрещення України, ст. 116.

V. ОПОВІСТКИ

На обгортках усіх чисел.

КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ

ВІСНИК ГЕНЕРАЛЬНОГО ІНСТИТУТУ КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ ГР.-КАТ. ГАЛ. ЦЕРК. ПРОВІНЦІЇ

РІК V.

ЛЬВІВ, СІЧЕНЬ—БЕРЕЗЕНЬ 1938.

ЧИСЛО 1 (14)

ЗМІСТ: В обороні Єрархії й Церкви. — Д-р М. Дзерович: На грані великих епох. — о. І. Назарко ЧСВВ: Католицька виховна ідея. — Е. Тишинська: Жінка в радянській державі. — Д-р К. Чехович: Лібералізм і соціалізм. — Серед нових книжок і видань. — Католицьке життя в світі. — Хроніка.

В ОБОРОНІ ЄРАРХІЇ Й ЦЕРКВИ

Дня 3 лютого ц. р. один польський посол, прізвищем Войцеховскі, дозволив собі прилюдно в варшавському соймі в безприкладний і в католицькому світі нечуваний спосіб грубо заатакувати Князя нашої Церкви Високопреосвященого Митрополита Кир Андрея. Річ ясна, що Митрополит Галицької Церковної Провінції, Архієпископ Львівський і Єпископ Камінця Подільського, як найвищий Єрарх нашої гр. кат. Церкви, стоїть за високо під кожним оглядом, щоб могли його досягнути напади шовінізмом засліпленої одиниці. Всежтаки все українське громадянство почулося тим негідним виступом польського посла зранене в своїх релігійно-національних почуваннях, чого виявом були стихійні протести та заяви вірності, привязання й любови не тільки вірних цілої нашої церковної Провінції для свого Архипастиря, але й Українців поза межами нашого краю і без ріжниці віроісповідання. Виступ п. Войцеховського в польському соймі проти Ексц. Митрополита слушно зрозуміло й оцінило наше громадянство як виступ проти цілої греко-католицької Церкви та загрозу не тільки фактичного, але й правного її становища в польській державі. Одностайна постава нашої суспільности в справі виступу п. Войцеховського в Соймі свідчить про чуткість католицького сумління в нашій народі. Це дає нам право надіятися і вірити, що з подібною готовістю наш народ стане одностайно проти всякого нападу на нашу Віру й Церкву, все одно, звідки цей напад не йшов би. З тою вірою і надією Генеральний Інститут Католицької Акції, як верховна установа в організації світських католиків цілої греко-

като́л. Галицької Церковної Провінції, стверджує, що удари в Єрархів і Пастирів гр.-кат. Церкви є тим самим ударами в нашу Церкву і наш Нарід та прилучується до всенароднього вияву сердечної любови й непохитної вірности для нашої Церкви та Її найвищого Достойника, Високопреосвященого Митрополита Кир Андрея.

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ КАТОЛИЦЬКОЇ АКЦІЇ.

Др. Маркіян Дзерович

НА ГРАНІ ВЕЛИКИХ ЕПОХ

Хто завдав собі важкого труду совісно вглянути в усі складні прояви сучасного життя людства, мусів дійти до пересвідчення, що в усіх царинах панує великий хаос.

Чи возьмемо під розгляд ділянку віри й моралі, чи царину економічну, суспільну, чи сучасні політичні тенденції, а навіть коли займемося найінтимнішими виявами людського духа в мистецтві, всюди веться немов червона нитка почуття хаосу, безладдя, а то й безглуздя.

Заобсервовані факти не відразу дають нам ствердити з цілою певністю, що живемо дійсно серед хаосу. Про це впевнює нас щойно основний розслід явищ сучасного життя. Ще важче дійти в дорозі логічної аналізи теперішности до знайдення причин, що стали основою саме такого, а не іншого обличчя нашої дійсности. Шукання за причинами та джерелами сучасного лиха веде нас далеко в минуле, бо аж до часів гуманізму, реформації та зродженого із них індивідуалізму. Індивідуалізм, що з початку народився як немінна й дуже несміла струя, яку радше можна було вважати за психічну реакцію на минуле, довів з часом до оформлення повного лібералізму. Рівнобіжно з оформлюючим себе щораз то більше еґоцентричним індивідуалізмом та логічною його консеквенцією — повним психічно-моральним лібералізмом, розвиваються з небуденною силою природничі науки, що своїм розмахом та фантастичними досягненнями заохочують людський розум до ставлення на першому місці матерії з цілковитим нехтуванням духа.

Дійшло до того, що в умі до краю зарозумілих людей найтісніше об'єдналися індивідуалізм, що негує всяку трансцендентальну етику, та матеріалізм, що вичеркує всяку природну і надприродну мораль.

Дивне це явище, що людство хоч оформлене засадами Христової етики, так легко, без внутрішнього опору й реакції, піддалося насильству тих руйнуючих течій: вибуялого індивідуалізму та його духових дітей — лібералізму і матеріалізму.

Льогіка фактів вимагала, щоб поодинокі людина намагалася в імя повного догматично проголошеного індивідуального лібералізму та зовсім в тих умовах зрозумілого еґоцентричного матеріалізму виломлюватися за кожну ціну і з тих незвичайно тяжких пут, які накладала на нього яка небудь релігія, а зосібна така трудна у ви-

конанні релігія, як християнська. Такою консеквенцією був клич, залюбки підношений ліберальним світом, що релігія і вірування, це речі приватні, про які прилюдно зовсім не говориться та залишається їх добрій волі поодинокі людини.

Та сама логіка фактів вимагала, щоб за кожную ціну і без огляду на етичність засобів здобувати для себе якнайбільші матеріяльні добра без огляду на те, чи соткам і тисячам ближніх не чиниться тим переважкої кривди.

На ґрунті таких тенденцій у людстві виростає як необхідна компонента і наслідок лібералізму совісти капіталізм з усіми його страхіттями.

Не є переборщенням, коли назвемо капіталізм уосібленням гріха, безбожним вагабундою серед людства, що спроваджує таке знищення, якого не бачила ще історія, та який є невпинною напастю на справедливість, любов ближнього та підстави упорядкованого суспільства.

Капіталізм, як виречення підстав суспільної справедливості для грубого матеріялістичного інтересу, створив у сучасності жакливу прірву поміж люксомом одиниць і нуждою мас.

Бачимо, що невинний гуманістичний та підкріплений реформацією індивідуалізм, подуманий для звільнення людства з невігідних обмежень віри, довів уже в передвоєнних часах до незвичайного загострення ситуації на кожному полі суспільної економії, а що за тим іде у всіх ділянках організованого людського життя. Надійшла велика війна, а після неї часи тяжких політичних і суспільних переворотів, що виявили себе найбільш маркантно у всесвітній економічно-політичній кризі останніх літ.

Проти цієї загальної кризи роблено всілякі заходи в надії, що дасться її закінчити й зліквідувати дрібними розпорядками на шахівниці міждержавних фінансових потягнень.

Та незабаром показалося, що всі ці міжнародні потягнення фінансієри нічого не помагають, що криза, замість меншати, з дня на день поглиблюється. Найбільші уми світу почали з великим накладом енергії шукати за іншими джерелами лиха.

Майже одночасно дослідники психології кризи, економісти та знавці суспільного питання дійшли до пересвідчення, що існуюча криза є кризою моральних підстав сучасного людства, що потягає за собою також господарство поодиноких народів. Одним словом дійшли всі до устійненої тези й певности, що переживаємо тепер останній акт трагедії, яку започаткував ліберальний індивідуалізм, а до кульмінаційної точки довів органічно з нього вирослий грубий матеріялізм, з негачією всіляких вартостей безсмертної душі та моральних прав, що зобов'язують до вшановання їх у кожній царині життя.

Трагедія добігає до кінця на наших очах серед найповнішого осуду ліберальних підстав життя та переросту еґоцентричної індивідуальности людей. В умах творців тих погубних для людства течій жевріла в початках приманчива ідея, що людство і поодинока людина буде тоді щаслива, коли звільниться з усіх обов'язків совісти супроти ближнього; коли невігідну взаємну любов заступиться короткозорим ліберальним індивідуалізмом. З так поставлених тез, зродився жорстокий матеріялізм, що дозволяє холоднокривно видирати голодному останній шматок хліба, аби тільки вдоволюти своє пато-

льоґічно оформлене „я“. Нині бачимо, яку страшну похибку зробили ті, що звели цілий світ своїми переконаннями!

В останніх роках бачимо найбільш вирафінований кінець трагедії лібералізму, бо народи і держави, запримітивши цей нездоровий переріст одиниці, зрозуміли, що для удержання якого такого ладу на світі та привернення рівноваги, треба за кожную ціну обмежити свободу одиниці і підпорядкувати її загальним інтересам групи, народу чи держави.

Цим способом родиться тепер загальний гін до тоталізму, як реакція проти лібералістичних теорій. Ми є свідками похорону лібералізму, що мав бути щастям людства і щастям невязаної нічим індивідуальності людини, а одночасно свідками закріпощення одиниці. Хоч як це осоружне для кожного ліберально думаючого ума — проте мусить він піддатися майже мовчки караючій руці справедливості.

Тоталізм ставить засаду, що кожна група людства — нація, зглядно кляса має своє цілком відрубне буття та цілі, біля яких творить специфічну метафізику, щоб доказати потребу найвищих жертв і посвяти для зреалізовання тих кличів, що містяться немов у самім осередку віри створеної національної чи клясової мітольоґії.

Виходить з цього, що тоталізм має за підставу безоглядне підпорядкування одиниці національній чи суспільній групі, що є кермована одною ідеєю, яка для переведення і змонтовання засад тотальної держави, не заважається перед ужиттям бруталного примусу і сили, не спинюючися перед потоптанням природних прав одиниці, що ще так недавно, в розквіті лібералізму, була альфою й омеґою суспільної організації.

Розгляд сучасних тоталізмів доводить до ствердження, що маємо до діла з трьома формами тоталізму. Перша — це тоталізм матеріалістичний, большевицький, другий — національно-соціалістичний в Німеччині та третій під видом італійського фашизму.

Пригляньмося ближче тим формам. Тоталізм комуністичний є завершенням матеріалістичного світогляду з абсолютним запереченням удуховлення людини. Тому то матерія є для комунізму першою й абсолютною вартістю, так як відворотно в християнізмі все узалежене ерархічно від найвищого й найсовершеннішого ества: Бога. Немає тому ніякої площини співпраці, або якнебудь подуманої колляборації поміж тими двома світами. Комунізм, що признає за одиноко раціональне лиш те, що є матеріалістично льоґічне, топче всі природні права й усю надприродну — душевну компоненту людського ества. Закріпощення людського ества є в комуністичнім тоталізмі таке цілковите, що ніхто не має права признатися до якогонебудь вірування в речі надприродні або обявлення, бо це рівнозначне зі зрадою большевицької системи. Справедливості, волі, побудованих на взаємній любові ближнього в цій системі зовсім нема і тому можна легко зрозуміти, що людина до людини відноситься там з найвищим недовірям, що створює просто нестерпні психічні відносини.

Переходячи до тоталізму націонал-соціалістичного в Німеччині

бачимо, що він хоч не є атеїстичний, але протихристиянський, ба держава творить для німецької нації спеціальні міти про ролі то велич германської раси, міти про спеціальну місію герман, що мають, спомагані якимсь найвищим еством, яким признають Бога, стати півною нацією світа. Не бракує також проб повернути до життя давню релігію поганських герман. Закріпощення людини в Німеччині основане на тім, що держава накидає згори якусь віру, яка є компіляцією признавання якогось Бога, а поруч нього почитання до висоти ідола піднесеної нації, як цілоти; крім цього закріпощує держава людину згори очеркненими концепціями, що сягають до самого нутра політики, економіки, суспільних поглядів, а навіть мистецької творчости.

Легко тому зрозуміти німецькі розпорядки, що забороняють всілякої критики чоґонебудь, що робить уряд, допускаючи лише безмовну контемплацию.

Бачимо з того, що німецький тоталізм не вдоволяється опануванням усього земського в людськiм естві, але сягає навіть до справ чисто душевних, примушуючи людину навіть проти її переконань і волі мовчки коритися перед офіційно прийнятими, незгідними з християнізмом чи католицизмом, тезами, що заторкають чисто душевну компоненту людського ества.

Італійський тоталізм під назвою фашизму можна б назвати неповним тоталізмом, бо — оскільки це можливе — загорнув лише те під свою владу, що доторкається чисто матеріяльного буття людини на землі, позіставляючи владу над людською душею Церкві.

Бачимо тут виразний компроміс: Церква і держава з доброї волі і розмислу промовчують усі природні антаґонізми, що з природи речі існують та існуватимуть поміж тоталізмом та нашою християнською мораллю.

В усіх тих трьох тоталізмах виступає ярко повне знехтування давньої ліберальної тези про щастя людини та держави, що його можна досягнути тільки через нічим незв'язаний індивідуалізм та повний лібералізм людини.

Серед українського народу не бракує прихильників тоталізму в усіх його видах, головно серед молодшого покоління, підчас коли старше не може отрястися з дурману лібералізму. Мимоволі огортає тривога на думку, що в теперішню переломову годину, коли твориться початок нової великої епохи життя людства, наша нація може вибрати неправильну дорогу, яка заведе її на манівці і щойно колись, по гекатомбах жертв і морі братньої крові народ побачить свою помилку. На уста тиснеться питання, що нам у цій ситуації робити? Годіж стати в ряди оборонців давнього лібералізму, бо це мало б усі прикмети божевілля, а так само тяжко порішити долю української нації через беззастережне прийняття одної з існуючих форм тоталізму. Наддніпрянська Україна доволі витерпіла „благодати“ матеріялістичного тоталізму, ми Галичани, занадто болюче відчували та переживали кривавлячим серцем усі фази володіння цієї страшної течії і тому прихильників цієї погубної концепції в нас небагато.

Важко також подумати, щоб нашому так дуже до Христової науки привязаному народові колинебудь вийшло на добро причалити до націонал-соціалістичної форми німецького тоталізму, бо тоді нам треба б видерти цілу віру пращів з корінем зі серця; не є правдо-

подібне, щоб українська маса захопилася таким правлінням, що жадучому абсолютної віри та моралі, виснаженому матеріалізмом народів не дало б того, що виповнить в цілості його нині підсвідомі бажання.

Про переціплення італійського фашизму на українську почву годі говорити, бо не тільки що не маємо власної держави, що утруднює взагалі справу, але з другого боку на наших землях немає Риму з Апостольською Столицею, що змушувало б нас, так як італійців недотягнути до комплетно оформленого державного устрою, залишаючи недоторкненими всі справи, що могли б зворушити співжиття тоталістичної держави з Церквою. В додатку психічна організація української ментальности мало надається до копіювання динамізму південно-італійського фашизму. Одним словом нам, як нації, не подорозі ні з одною формою вже існуючих тоталізмів і непорадно намагатися вернути до старих форм ліберального демократизму, що поміж іншим був причиною упадку української держави.

Ми мусимо на переломі двох епох, коли стара сходить зі сцени серед трагічних дисонансів зовсім збанкрутованого лібералізму, а нова сяє загравою нових метод правління людських збірнот, зібрати всі сили, щоб саме в цей мент положити найбільш фундаментальні підстави для світлої майбутности свого народу. Нам не вільно бути сліпими імітаторами зразків, що творять собі інші народи, бо наша роль в історії людства вимагає специфічного трактування цієї теми. Від нашої власної вдумчивости, від совісности вистудіювання цієї теми, від почуття відповідальности за цілість нації залежатиме її доля. За виповнення її історичної місії відповідатиме найбільш сучасне покоління, що повинно, почувавши на собі величезний тягар відповідальности, поставитись до тих проблем найбільш серйозно.

Одинокую для нас розвязкою справи є християнський індивідуалізм і звязаний з ним стисло і льогічно християнський корпоративізм*), про які писатиму в найближчому числі „Католицької Акції“.

Коли лад, як це влучно доказує св. Тома, це єдність, що повстає з багатьох річей через відповідний розклад, то правдивий і природний суспільний лад вимагає, щоб різні члени суспільности злучилися в одно якимсь сильним узлом. Ця сила, що єднає поодинокі стани, міститься в тожсамости продукуваних дібр і виконуваних обовязків, які в спільнім змаганні мають на цілі працедавці й працівники тої самої катеґорії, а також у тім загальнім добрі, до якого всі стани, кожний у своїм обсязі, повинні причинятися дружньо та згідно. Ця єдність буде тим сильніша й успішніша, чим совісніше поодинокі люди й різні фахові організації старатимуть своє звання виконувати й у ньому визначуватися. (Пій XI. Енци. Quadragesimo anno).

*) Гл. Енцикліка Папи Льва XIII. „*Rerum novarum*“ і Пія XI. „*Quadragesimo anno*“.

КАТОЛИЦЬКА ВИХОВНА ІДЕЯ*)

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА:

J. Bernberg: *Umriss der katholischen Pädagogik*. Regensburg 1923. Dr. Fr. X. Kiefl: *Christentum um Pädagogik*. Regensburg 1924. Jeneralowa Jadwiga Zamoyska: *О wychowaniu*, Poznań 1937. *Katolicka myśl wychowawcza*. Pamiętnik II katolickiego Studium o wychowaniu w Wilnie 1936. З нього передісвім реферат о. Дра К. Міхальського під тимже наголовком, Stefan Szuman, Józef Pieter, Henryk Weryński: *Psychologia światopoglądu młodzieży*, Lwów 1933.

ВСТУП.

Переживаємо першу дію великої драми, що вже почалася сильним зударом ріжних типів культури. Німецький педагог E. Spranger досліджує морфологію тих культур, що вже почали з собою безпощадну боротьбу. Ця боротьба почалася рівночасно на кількох площинах: економічній, політичній, релігійній і виховній. Історія посвідчила нам, що можна перемогти на одній площині, а водночас програсти на іншій. Рим поконав Грецію політично, але уляг їй духово, щоб іще раз улягти християнізмові. На вид типу псевдокультури, що напирас на Європу зі Сходу, Spranger каже, що нам не сміє бути байдуже те, хто в тій борні культур переможе, бо в ту культуру, що нею ми живемо, ми вложили свої думки, свої бажання, своє існування. Голосніше від філософів, психологів, чи педагогів кличуть сьогодні люди чину: політики, економісти, суспільні діячі, доказуючи, що нінащо не придасться перебудова політична чи господарська, якщо рівночасно не виховається нової людини. У висліді цього появляються нові типи людини. Раз є це бездушний тип колективної людини, то знову людина-суспільник, чи державник. І мимохіть насувається питання: яке становище займає католицизм супроти цих кличів шукання ідеалу нової людини? Чи вичікує пасивно, що з ними зробить проба часу, чи може осуджує їх як апостазію від своїх засад? Ні одне, ні друге. Бо найперше сам клич за новою людиною походить наче з уст св. Павла, який кличе до вірних: „Одягніться в нового чоловіка“ (Єф. 4, 24). А зрештою чи під тими кличами не криється якийсь загальне змагання людського духа, що саме на почві католицизму може дійти до найкращого розвитку? А цю почву управляє католицька виховна ідея.

1. Католицькість ідеї.

Перш усього треба відповісти на питання: що воно значить, що якась ідея є католицька? Або іншими словами: що розуміємо під католицькістю якоїсь ідеї? Відповіді на це питання можуть бути ріжні. 1) І так у розумінні католицькості можна посуватися з верху до нутра, з поверхні до глибини, з того, що припадкове до того, що істотне. Так поступають ріжного роду прагматисти, що признають католицькою ту ідею, яка колись позитивно, творчо та з успіхом працювала в католицькій суспільності під католицькою фірмою. Зна-

*) Виклад виголошений у першій серії Виховних Конференцій, уладжуваних Ген. Інститутом Кат. Акції.

ємо такі ідеї, що в якійсь епосі були насправду плодovitі, а сьогодні завмерли, вичерпавши свою силу в перехідній історичній констеляції пр. ідея хрестоносних походів, чи ідея фєвдалізму. Одначе таке розуміння католицькості неповне. — 2) Якщо говоримо про католицькість якоїсь ідеї, то не сміємо підходити до неї тільки з поверхні, але мусимо виплисти на глибіню і добути для душі ширші горизонти. Так учинив св. Юстин філософ, коли сказав: „До нас — християн належить те все, що колинебудь доброго сказано“. Так учинив теж домініканець Mandonet, коли в недавньому спорі про існування католицької філософії сказав, що нема спеціальної вузької католицької філософії, бо католицька є та філософія, яка є правдива. Коли ж католицьке є те все, що правдиве — то в католицизмі міститься велика сила займанчості. В цьому розумінні католицизм є займанчий і заборчий, бо він признає за свою кожную правду й кожний правильний науковий добуток. І справді католицизм був займанчий вже тоді, коли св. Августин асимілював плятонську філософію, чи коли св. Тома розбудовував синтезу католицької думки в перипатетичному стилі. Католицизм буде займанчий і в ділянці виховання, признаючи своїми — всі правильні результати сьогоднішнього зусилля й досвіду. Хто думає по католицьки — той глядить широко, узнаючи за свою кожную правду, без огляду на те, де вона появилася. Це друге значення католицькості якоїсь ідеї. 3) Є ще й третє становище, з якого оцінюємо католицькість якоїсь ідеї. Св. Тома сказав за Арістотелем, що якась прикмета прислугує якомусь предметові вповні, всеціло, суццо [καθόλου] ми сказали б — по католицьки — тоді, коли належить до його істоти в спосіб конечний і незмінний. Кожний конкретний предмет поруч істотних незмінних прикмет, має теж прикмети змінні, що їх можна заступити іншими. І кат. Церква та її ідеї мають деякі істотні, суцні, незмінні прикмети. Через живий звязок з Христом Церква від своїх первопочинів є в деяких прикметах така, яка є, бо така мусить бути. В Церкві є деякі завжди незмінні погляди на людину, на життя, на його прояви і т. п. І це є якраз найповніше розуміння католицькості якоїсь ідеї. Тож говорячи про католицькість виховної ідеї, приймаємо це останнє розуміння, хоч не цураємося й двох перших, а такий підхід поведе нас глибоко, бо аж до самої істоти виховної думки, а водночас поведе нас широко, бо аж до зайняття кожного доброго наукового висліду. В цьому багато може нам енцикліка Папи Пія XI з 1929 р. „Про християнське виховання дітей“. В світлі цієї енцикліки обговоримо коротко 1) ціль католицького виховання 2) роллю католицького виховника 3) проблему виховання-дитини 4) а вкінці при висновках майже самочинно здетермінуються нам головні прикмети католицької виховної ідеї.

II. Ціль виховання в католицькій педагогії.

Без огляду на те, що живемо в т. зв. „столітті дитини“, що маємо безперечно велике знання дитячої психіки й великий засіб дуже добрих виховних метод, мусимо признати, що виховна праця стрічає щораз більше труднощів. Ми свідками того, як щораз жахливіше поглиблюється пропасть між школою і дитиною, між школою і Церквою, а передівсім між виховниками й дітьми. Де причина цього? Коли шукатимемо відповіді на це питання в творах сучасних най-

більших педагогів, — то найдемо таку відповідь: „Причина трагічної безуспішності сьгоднішньої виховної праці — це недостача найвищої виховної цілі, недостача головного ідеалу“. Таку відповідь дають: Fr. W. Förster, St. Dunin-Borkowski, J. Lindworsky, Fr. Novre та інші. Передівсім Ферстер дуже сильно підкреслює цю недостачу у своїх найновіших творах: „Ewiges Licht und menschliche Finsterniss“ та „Alte und neue Erziehung“. В одному місці, говорячи про трагічний стан сьгоднішньої педагогіки, каже Förster таке: „Сучасна педагогіка зайнялася дослідями природи та інстинктів дитини, а зовсім позабула на те, що в вихованні головне й основне, а саме на потребу головної цілі виховання та необхідність головного ідеалу“. Те саме стверджує Папа Пій XI у своїй енцикліці „Про християнське виховання дітей“, кажучи: „Ніколи не говорили про виховання так багато, як сьогодні... А одначе зі смутком мусимо ствердити великий брак ясних понять і засад навіть у найосновніших питаннях“. У 1932 р. відбувся у Німці з ініціативи „Міжнародної Ліги Нового Виховання“ всесвітній конгрес цієї Ліги. 1500 учасників з 52 держав ствердили, що сучасний світ „входить у нову еру“. Нова ера вимагає нової людини, а нову людину може уформувати тільки нове виховання. Тому майже кожний промовець торкався проблеми нового виховання. Та коли приходило до конкретизування засад цього нового виховання — то майже кожний промовець пропонував іншу концепцію так, що не дійшло до згоди ні в одній засаді. Це дрібненька ілюстрація того жахливого хаосу, що передівсім дотикає цілей виховання. Щоб іще виразніше побачити цю виховну вавилонську вежу, пригадаймо собі коротко цілі сучасних найбільших виховних систем у поодиноких краях.

1) Почнім від СРСР України й Росії. Вистарчить бодай побіжно переглянути Блонського: „Russische Arbeitsschule“, або деякі виховні статті Крупської чи Леніна, досить переглянути львівські „Signaly“ легко доступні для молоді й виховні статті С. Руднянського, або вкінці книжку Спасовського „Визволення людини“, а переконаємося про дві речі: а) В тих усіх творах людина — це машина без душі. Про душу взагалі нічого не говориться. Навіть підручники психології не знають душі. Психологія без душі! Чи це не іронія? Діалектичний матеріалізм — ця урядова філософія комунізму — вразно вчить: „дух — це тільки найвищий продукт матерії. Свідомість — це тільки чинна сила матерії... Особовість — це кінцевий продукт системи навичок“. Отже вистарчить у людину нагнати нагайкою кілька навичок, або виробити їх вязничною системою че-ки, а все буде в порядку. Тоді одержимо „кінцевий продукт системи навичок“ — людину-звірину, що сліпо слухає совітської влади, що не має ніяких духових аспірацій, людину без індивідуальності й без ідеалу. До такого раю доводить комуністичне матеріалістичне виховання. б) Передівсім відкинено тут найвищий ідеал — Бога. Усунено Бога не тільки з величавих храмів, але й із безсмертних храмів душі молоді. На його місце впроваджено божка ч. 1. т. зв. „новий суспільний устрій“. А які результати цього виховання — це знаємо всі.

2) Нову виховну систему впровадила в себе теж Італія й Німеччина. Тут заволодів божок ч. 2, себто нація й раса. Досить переглянути твори Gentil'ого: як „Реформа виховання“ або Гітлера „Gedanken über Erziehung“, досить переглянути журнал „National-Sozialistische

Mädchenerziehung“, щоб зрозуміти, що тут діється. Ціль виховання тут сформульовано так: „Нація й раса — це остання ціль усього“. Отже на місці відкиненого Бога виріс божок, що йому на ім'я „нація і раса“. А цей другий божок небезпечніший від першого, бо слово „нація“ має велику емоціональну силу й кожний із нас любить свою націю. Одначе чи на те, щоб націю вчинити ціллю виховання — треба аж хулити Бога? Треба зневажати Христа і Його Пречисту Матір? — Кожна людина має свій „світ вартостей“, що внутрі кожної людини зовсім інакше сконструований. А в цьому світі вартостей така вартість, як нація, повинна безперечно мати дуже велике значення. Одначе ця вартість не сміє бути одинока й найвища, бо а) найперше через життя ми не сміємо виховувати тільки для життя, але й для неба. А по друге: б) в моментах етичних конфліктів така вартість, як нація, ніколи не заступить найвищої вартости, Бога й релігії, а нераз навпаки: приглушить совість, затемнить суд і позоволить навіть на злочин для нації, чи раси.

3) Ще іншу виховну ціль має Америка. Там під впливом шаленого розвитку техніки розвинувся культ машини й винаходів. Одначе сумні наслідки цього божка ч. 3, не дали на себе довго ждати. Ідеали техніки й машини доправили з одної сторони до змеханзування життя, а з другої сторони до небувалої плиткости життя. Життя сталося таке плитке й поверховне, таке ограблене з глибшого внутрішнього змісту, що в результаті довело до найпримітивнішого змислового розперезання. Коли візьмемо до рук Lindsey'a „Бунт молоді“ або Lindsey'a й Evansa „Товариські супружжя“, чи вкінці книжку 14-літньої дівчини Benson „Zwischen 17 und 20“, що описує життя молоді — то годі отрястися з переляку. Бачимо те гидке моральне багно, ту пропасть зіпсуття, що в неї скотилася американська молодь. А до цього довело її цілковите знищення „старих авторитетів“ і безкритичний культ божка ч. 3 — техніки й машини. Людське життя — це не техніка, а людина — це не бізнесмен, але це глибша істота, що має потреби духа. Тільки внутрішнє поглиблення творить людину в повному значенні цього слова. А це внутрішнє поглиблення добувається шляхом вищих переживань естетичних, суспільних, загально людських, а передівсім етичних і релігійних.

4) Ще четвертого божка поставлено ціллю виховання. А цьому божкові на ім'я „Індивідуальність“. Культ цього божка зродився теж в Америці. Parkhurst, Stevenson, Washburne, Hall Quest і ін. хотіли виробити в одиниці індивідуальність як найвище добро та вчинити її найвищою ціллю виховання. Цей культ божка ч. 4, дістався згодом до Європи. Спершу в Швейцарії, а пізніше у Франції понісся клич: „Геть з Богом і Церквою! Хай живе індивідуальність кожної одиниці! Все для індивідуальности! Вона має бути останньою ціллю виховання!“ Досить переглянути твори Ferriere'a пр. „L'école active“, або Ellen Key: „Століття дитини“, щоб зрозуміти грозу цього божка. — Справді людина приносить з собою на світ завдатки індивідуальности, але приносить теж суспільні зародки. І якщо одиниці розвивали б у собі тільки індивідуальність, — то неможливе було б співжиття навіть кількох осіб. А вже на правду бідний був би той нарід, чи суспільна група, в яких були б люди з надмірно розвиненою індивідуальністю. Мусило б дійти до цілковитої анархії. Тому й у пе-

дагогії ця індивідуальність без Бога й Його заповідей любови довела до анархії в школі, в вихованні й у житті. — В усіх згаданих виховних системах висувається якісь частинні вартості, з яких не можна робити абсолютних божків. Ніякий з цих божків не є повнотою правди, але тільки її частиною, не є повним і цілковитим добром, а тільки частинним, тому ніякий з тих чинників не може виховати повної людини, не може розвинути в людині повноти духових сил та вчинити, щоб вони запанували над змісловими властями людини. Кожну з тих цінностей можна оставити, але тільки в якійсь мірі, тільки під тою умовою, що й вона буде просякнута Духом Божим і найвищою цінністю — Богом, що як найвищий Суверен має запанувати в цілій душі. І це саме ціль католицького виховання.

5) Католицька виховна ідея не шукає ніяких „нових“ цілей, бо вона їх має вже від первопочинів свого існування в своїй етиці. А в католицькій етиці ерархія вартостей і цілей спирається на ерархії буття, на ерархії істот. В цій же ерархії на найвищому шпилі стоїть найвище буття, безконечна істота — Бог. Тому католицька педагогія має теоцентричний характер, а через цей теоцентризм католицька виховна думка добуває те, чого не має ніяка не католицька виховна система, а саме центральну ідею абсолютної Правди й абсолютного Добра. — Ми знаємо, що всі люди зі своєї природи рвуться до правди. Католицька філософія охоплює цілий процес пізнання, як процес біологічний у найвищому стилі, себто як той процес, в якому людина через свою думку хоче забрати в себе всю правду, хоч не відразу, але краплина по краплині. Отже людський розум є в своїй потенції безконечний. Аналогічно й людська воля рветься до добра, а в своїй поємності й захланності людська воля є теж безконечна, бо вона бажає посісти кожне добро без кінця, хоч фактично добуває його тільки частинами. В цьому значенні скаржився св. Августин: „*Amor meus — pondus meum*“, бо відчував тугу за безконечним Добром, а осягав тільки частину. І саме в католицькій виховній ідеї стає перед людським розумом і волею безконечний Бог, не як якась чарівна візія, але як дійсна, абсолютна Правда й абсолютне Добро, що самотньо може втихомирити всю тугу й усі шамотання людської душі. А в Бозі для католика зосереджуються всі інші добра: й ті, що їх замикає в собі світ і ті, що їх посідає людська культура, тільки тут вони прибирають ще безконечне тло та набирають ще більшої вартості через своє відношення до Бога. В католицькій виховній ідеї не зникає ніяка вартість, але кожна ще більше поглиблюється, укладаючися в ерархію, на якій шпилі стоїть Бог, самотній Виховник і Мистець людських душ. Бог — це найвища ціль людини, поза якою нічого більшого навіть подумати не можна. Тому приспособити людину до цієї цілі, виховати її до повноти життя Божого і в Бозі — це ціль католицької виховної ідеї. Як колись перед віками сказав Бог: „Учинім чоловіка на образ і подобу нашу“, (Бит. 1, 26) так католицькому виховникові мусить присвічувати засада: „Вчинім чоловіка на образ і подобу Божу“.

III. Роля виховника в католицькій виховній ідеї.

Енцикліка „про християнське виховання дітей“ виходить із принципу, що виховання — це суспільна функція, тому право до виховання має родина, Церква й держава, однак кожний з них це право

прислугує іншим способом, бо впливає з іншого джерела. Якщо ми хотіли б найти філософічний і теологічний коментар до цих тверджень енцикліки, то мусіли б ми заглянути до творів св. Томи, де є окремі розділи про виховника під наголовком „De magistro“. (Summa th. q. CXVII, r. 1. і Quaestiones disputatae, q. XI. a. 1.) Там найшли б ми тезу, що виховником у стислому значенні цього слова належало б назвати тільки Бога, бо 1) тільки Бог є Творцем духових сил, через які людина розвивається й виховується, 2) тільки Бог може впливати й діяти на людську душу знутри. Так твердить св. Тома. І так воно справді є. Бо тільки Бог може бути Творцем нашої душі, а як Творець Бог є людині ближчий, ніж вона сама собі. Є це т. зв. в теології ідея Божої імманентії, яка навчає, що Бог через свій творчий акт є в нас, хоч рівночасно є поза нами. Тому тільки Бог може підходити до душі знутри. Якщо воно так — то принайменше виховником в аналогічному значенні назвемо того чоловіка, що бодай у якійсь мірі має участь у Божій творчій чинності та бодай у якійсь мірі може впливати на душу знутри. З цього випливають два висновки: перший відноситься до самого виховання, а другий дотичить права до виховання. Для виховання висновок такий: кожна виховна праця зі своєї істоти повинна зміряти до того: а) щоб була творча, б) щоб підходила до людини знутри. — Другий висновок дотичить права до виховання і признає, що родина й Церква мають неоспориме й незнищиме право до виховання. Найперше родичі мають повне право до виховування свого потомства, бо факт виховання лучиться нерозривно з фактом зродження, а оба ці факти лучаться з творчим актом Бога. Католицька філософія каже, що удержання (консервація) світа — це ніщо інше, як тільки продовжуване створення світа. *Conservatio est continua creatio*. Отже як Бог через свій творчий акт входить імманентно в світ, так родителі входять у потомство через своє тіло й кров. Якщо, по думці св. Томи, Бога належить назвати виховником у стислому значенні цього слова тому, що Бог вложив у людину її розвиткові сили — то в дальшому значенні право до виховання мають родителі, бо вони дали дитині підложжя під ці творчі сили, дали тіло й кров. Родителі не могли дати дитині своєї душі як субстанції, бо вона безпосередньо походить від Бога, але родителі дали дитині зміст своєї душі, культуру душі з її додатними й відемними прикметами через т. зв. право дідичности. Отже як Бог може впливати на душу знутри, так родителі можуть це бодай до якоїсь міри через передавані свої прикмети своїм дітям і через любов. Через дідичність у дитини будяться бодай частинно ті диспозиції, що жили в батьках, а під духовим натиском любови душа дитини відчиняється на вплив родителів, як чаша квітки на промені сонця. Крім Бога ніхто не може знутри сягнути в душу дитини так глибоко, як родителі. Тому крім Бога ніхто не має такого сильного і природнього права до виховання, як батьки. — На тих самих основах спирається право Церкви до виховання. Як батьки в злуці з Богом дають дитині природне життя, так Церква в злуці з Христом, як Його містичне тіло, дає дитині надприродне життя. Щоб зрозуміти цю „надприродню біологію“, треба хіба простудіювати ціле св. Письмо, бо сам Христос, св. Павло й інші Апостоли дуже часто говорять про Христа, як джерело надприроднього життя, з якого на людину спливають нові Божі сили. Якщож Церква зродила людину до нового життя, —

то мусить далі це життя в людині розвиватися, бо хто раз зродив, має не тільки право, але й обов'язок дальшої творчої праці через виховання. *Educatio est continua generatio.* — Яке ж право до виховання має в католицькій виховній ідеї держава? Треба знати, що католицизм не вважає держави твором чисто людським, але признає її ділом Божим, як Церкву, тільки з тими ріжницями що: а) Церкву Бог зорганізував безпосередньо, а державу посередньо, б) Церкву Бог створив одну для всіх, а держав багато, в) до Церкви Бог приказав належати всім, а до держави — ні. До держави Бог провадить людей тільки через їх суспільні нахили й через потреби людської природи. Обидві ці організації — Церква й держава працюють для людського добра: одна для вічного добра, друга для земного. І як з одного боку людина не може дійти до земського добра поза державою, так з другого боку держава не може довести людини до земського добра, якщо її не виховає. Тому Церква признавала й буде признавати, що держава має не тільки право, але й обов'язок виховувати громадян, бо Церква узнає виховання суспільною функцією. Зі сказаного виходить, що родина, Церква й держава мають неоспориме право до виховання. А це право вони передають школам і вчителям. Отже вчитель — це наче муж довіря родини, Церкви й держави. А тому що від наставлення вчителя залежить у великій мірі доля родини, Церкви й держави — тому католицька виховна ідея не тільки сильно акцентує велику відповідальність учителя, але й окружає його особливішою пошаною. Ось так представляється роля виховника в католицькій виховній ідеї. Треба хіба щераз підкреслити два головні постуляти католицької виховної ідеї супроти виховника: Хто хоче добре виховувати, той мусить наслідувати Бога, себто: 1) мусить діяти на вихованка творчо і 2) мусить підходити до нього знутри.

IV. Дитина в католицькій виховній ідеї.

Чим є дитина в католицькій виховній ідеї? Всі бачать у дитині щось велике. Родина, Церква й держава покладають у дитині свої надії кращої майбутности, тому всі борються за душу дитини. Отже з такої точки погляду значення дитини залежить від її відношення до родини, Церкви чи держави. Католицька виховна ідея не тільки не заперечує цього значення дитини, але нераз акцентує його, говорячи про обопільну солідарність одиниці з суспільною цілістю. Одначе в розумінні католицької виховної ідеї на цьому не кінчається значення дитини. Католицька виховна ідея посувається далі. Вона добачує в дитині те, що св. Письмо називає образом і подобою Божою. На цьому терені розвивається життя ласки, dokonуються незглибимі тайни зв'язків Бога з людиною. Під тим оглядом католицька виховна ідея не тільки спирається на теологію, але також на філософію. Як теологія говорить про Божий образ, так філософія говорить про нематеріальний чинник, про духа дитини. З цього духа розвивається духове життя з усім багатством психічної активности. А значення й велич дитини спирається остаточно на стислому контакті з Абсолютом. Так твердить філософія. Теологія, а за нею й католицька виховна ідея підносять те все до надприродного рівня. Є в св. Письмі одне місце, що серйозного виховника повинно перейняти жахом. Оповідає св. Матей (XVIII, 1), що коли Апостоли сперечалися про те, хто з них буде більший у небесному царстві, тоді Христос поставив між

ними мале дитя і поміж іншим сказав: „Хто прийме одне таке мале дитя, мене прийме“. Чи міг хто з людей вказати на глибші рації пошани супроти дитини? Таке твердження перевищає навіть найсміливіші людські поняття. Супроти цього які ж нерозумні такі теорії, як матеріалізм, що називає дитину бездушним еством, чи асоціаціонізм, що називає дитину змінною сумою психічних фактів, чи всі інші теорії, що вводять у душу дитини повну деперсоналізацію?

На самому початку ми сказали, що католицька виховна ідея є займанча, бо вона признає за свої всі правильні висліди наукових дослідів. Пригадаймо собі тут кілька таких правильних висновків, що відносяться до душі дитини і що їх повинен респектувати католицький виховник.

1) Знаючи, що найбільше творчо й знутри може впливати на душу дитини тільки той, що знає ритм психічного розвитку дитини, католицький виховник мусить цей ритм пізнавати. В звязку з тим католицький виховник повинен познайомитися з т. зв. теорією антиципацій, що її признає і католицька виховна ідея. Ця теорія твердить, що заки в душі дитини зявляться вищі психічні функції — то ще перед ними виступає щось наче їх вістуні. Bühler каже, що часто в дитини родяться хвилинні інтенціональні акти, акти розуму й волі, щоб по хвилині згаснути, а щойно пізніше будуть вони функціонувати постійно. Отже для доброго виховника такі антиципації будуть остерігачами, що треба змінити своє дотеперішнє поступовання з дитиною, бо надходить нова фаза в її розвитку. Проф. Шуман розрізняє 3 такі фази; 1) найраніша — це фаза мрій та ідеалів, 2) в часі дозрівання — це фаза постулятив і моральних норм, 3) фаза геройських чинів. Отже коли виховник знає те, що в часі дозрівання молоді рветься до моральних ідеалів — тоді буде старатися це використати.

2) Католицький виховник мусить знати те, що як образування входить у сферу думки, так виховання входить передовсім у сферу почувань дитини. Тому треба добре познайомитися з тими субтєльними хвилюваннями почувань дитини в різних фазах розвитку. Якщо виховник не буде обзнайомлений з тим, то буде приходити зі своєю інтервенцією не впору і замість ладу внесе хаос у душу дитини.

3) Виховник мусить звернути увагу на різницю в темпі розвитку молоді мужеської та жіночої і відповідно до цього примінитися. І багато інших висновків здорової педагогії повинен собі засвоїти католицький виховник. На основі сказаного слідує, що виховник повинен дивитися на дитину з подвійного становища: 1) виробити собі засадничу поставу до дитячої гідности, 2) підшукати способи підходу до душі дитини в різних моментах життя. В першому становищі йде про те, що в дитині незмінне, Боже; тут треба сягнути до безсмертної душі, до образу й подоби Божої, щоб розбудити в собі пошану супроти дитини. А в другому становищі йде про те, що змінне і відмінне для кожного психічного типу і розв'язаної фази, щоб інтервенція виховника була на часі, влучна й хосенна.

V. Прикмети католицької виховної ідеї.

1) Католицька виховна ідея зі своєї істоти є динамічна, бо вона ставить собі метою витворювати в душі дитини нові моральні структури, звані чеснотами. А чесноти — це наче акумулятори мо-

ральних енергій. З них родиться радість, з радості повстає охота повторення, а з повторень повстає стан — (habitus), що стає новим багатством душі. Отже чесноти — це сили, що творять добро не тільки поза собою, але й у собі, бо скріпляють власну динаміку.

2) Католицька педагогія є органічна, бо чесноти — це структури живі, а не мертві. Якцож так — то вони творять цілість, яка протиставиться всякій внутрішній анархії й хаосові. Імпульсом цієї цілоти є любов, а керманичем второпність. Цілість живих чеснот з любов'ю і второпністю називається моральним характером. Передівсім про нього повинна дбати католицька педагогія.

3) Католицька виховна думка є оптимістична, бо вона від добра починає і на добрі кінчає, бо її центральна ідея — це ідея Бога, як найвищого добра. Справді католицька педагогія не сміє бути сліпа на зло і на гріх, але й до них повинна підходити з точки добра, а тоді молодь ще краще зрозуміє весь трагізм зла, як негачію добра.

4) Вкінці католицька педагогія є тоталістична, бо вона охоплює цілість людського життя, не відриваючи ласки від природи, ні одиниці від суспільности. Католицька педагогія не сміє відривати природи від ласки, бо застрягне в грубому натуралізмі, але й навпаки, не сміє займатися тільки ласкою, бо життя ласки мусить бути заціплене на здоровому ґрунті природи. Католицька педагогія не відриває теж одиниці від суспільности, ні суспільности від одиниці, бо ніяка виховна система не повторяє так часто, що людина це особа, але також, що людина — це суспільне ество, як католицька педагогія.

Ось такою являється перед нами католицька виховна ідея. Вже з тих коротких слів пробивається її глибінь, її всебічність та її життєва льогіка. І якщо вона не впливала б із науки Христа, а тільки якщо якийсь філософ проголосив би її як свою гіпотезу, — то людство певно признало б цю науку за найгеніяльнішу з геніяльних і з подивом упало б на коліна перед таким мудрцем і такою наукою. Одначе тому, що католицька педагогія нерозривно злучена з наукою Христа, її оспорюється, переслідується й поборюється, як і її незрівняного Творця. І саме в цьому міститься найглибша причина трагізму не тільки сучасної педагогії, але причина трагізму цілоти людського життя.

Евстахія Тишинська

ЖІНКА В РАДЯНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ

(Докінчення)

В останніх часах багато говориться й читається про зміну становища большевиків до справ родини. З огляду на вагу тієї справи випадає нам ближче обговорити становище жінки як дружини й матері в радянській державі. Згідно з радянським законом подружжя заключається й розв'язується через реєстрацію у відповідній радянській установі („Заре“). — Донедавна можна було розв'язати подружжя на підставі одностороннього бажання, навіть без відома другої сторони. Подружжій большевицький закон виходить із заложення, що подружжя може існувати у двох формах: реєстроване і нерее-

строване. Оба вони мають зовсім рівні цивільні права. Нереєстроване подружжя це звичайний конкубінат, однак кожної хвили можна записати його до книг. Совіти горді з того, що вони є одинокою державою на світі, що признає фактичне подружжя. Большевицький подружній закон, що не признає правних різниць між подружжям і конкубінатом, є висловом „найвищої гуманности, що відкидає гіпокрізію буржуазної моралі й пута Церкви“.

Провідною думкою цього закону було розбити родинне вогнище, — а передусім знищити релігійне подружжя. В християнській родині бачили большевики забороло для індивідуальної господарки і традиційних норм життя. Вони були пересвідчені, що родина є найбільшою перешкодою на шляху до соціалізації й загальної колективізації.

В реформаторським розгоні передовсім прямували до зліквідування тих прикмет родини, що піддержують її цілість і самостійність. Кодекс з 1918 р. проголошує, що заключення „так званих подруж“ не накладає обовязку спільно мешкати й господарювати та не зобовязує до подружжї вірности й нерозривности звязку. Цей закон став кличем до повного розбиття родинного життя. Батьківство й материнство — це річ зовсім випадкова, бо діється поза рямцями домашнього вогнища. Звідси безчисленна скількість аліmentaційних процесів. Совітський закон признає матері право перед або по народженні дитини заявити, хто є її батьком (арт. 28). Мужчина має право запротестувати проти цього впродовж одного місяця (арт. 29). Коли наведе відповідні докази, тоді суд вирішує справу, — хто є батьком дитини й накладає обовязок платити аліменти (арт. 32). Серед таких обставин шукання батька стало загальним явищем. Це вилинуло відемно на долю жінки й дитини, а тому жінки в Совітах почали вистерігатися нащадків, щоб їх долею не стала бездомність і нужда. Мільйони дітей обдертих, голодних, хорих і здеморалізованих вказують, чим є дитина без родини. Не допомгло й те, що всі діти, незалежно від легальности звязку, зрівняно в правах; не розвязало справи надання родителям титулу державних делегатів до виховання власних дітей.

Цей стан справи отверезив дещо совітських доктринерів. Уже в 1926 р. переведено подружю реформу, ustalено, що подруги мають спільно мешкати й творять правну єдність, але й ці кодексові норми не поправили ситуації. Розперезання, що опанувало цілу суспільність, не дасться так легко припинити. У висліді цього почала радянській державі грозити депопуляція й дезорганізація збірного життя. Тому большевики постановили зареагувати проти того, що самі передтим уважали за вказане. Перед двома роками розпочалася на велику скалю пропаганда в справі родини. Родичам привернено відповідальність за виховання дітей і авторитет у відношенні до них; утруднено розводи. Всі цивільні акти, як метрики шлюбу, уродження і т. д. віддано під енергійний надзір І. П. У. Опісля 27 червня 1936 р. вийшов найбільш сензаційний закон, а саме наказ переривання вагітности, що передше було правом дозволене. Загострено ще більше розводний закон і роблено зусилля улегшити умовини праці матерей уділенням численних субвенцій і творенням положничих заведень, ясел для немовлят і т. д.

Почали вихвалювати те, що передтим топтали й мішали з бо-

лотом, а саме: красу родинної любови, подружку вірність, радість домашнього вогнища, ролю матері й пані дому. Піднесено гасло „Фронтом до родини“.

В „Правді“ з 9 червня 1936 р. читаємо: „Не має права до титулу совітського громадянина той, що підлю й нікчемно занедбує свої діти, втікає від відповідальности й перекидає на матір усі обовязки, що тяжать на батькові. Також той, хто думає, що виповняє всі свої обовязки, коли платить правильно „аліменти“ своїм дітям, не може ходити з піднесеною головою й думати, що є добрим громадянином“.

„Батьківська гордість“ — слова ті ніде не звучать більше автентично, як у Совітських краях тому, що батько, який виховує нових будівничих соціалізму, почувається гідним громадянином своєї партії“.

Такий є ідеал, що впоюють його батькам родини. Але коли вірити судовим хронікам, не є він легкий до здійснення. Плачання аліментів, це мінімум, котре повинні сповняти ті, що не претендують до „ходження з піднесеною головою“, а це коштує Г. П. У. багато зусиль як сьогодні, так і в минулому.

Через свою пропаганду в справі родини комунізм попав у суперечність з власною доктриною, що вважає подружжя за перешкоду в соціалістичній і колективній господарці. Сьогоднішнє становище большевиків до справи родини творить суперечності, які в совітській дійсності не є можливі до розвязки. В С. С. С. Р. можна завважити гігантні зусилля, щоб погодити дві суперечні речі: марксистівську доктрину, що бачить у людині тільки матерію — й само життя, яке диктує свої права без огляду на всякі теорії. — Пропаганда в користь родини й материнства зустрічає в совітській дійсності важкі перепони. Серед існуючих там умовин творення і удержання родини зустрічає непоборні труднощі. Мешканева криза все більшає. Велике число ясел і положничих заведень є в жалюгідному стані, а крім того їх замало. Умовини, в яких знаходяться жінки, що працюють у фабриках, страшенні. Сьогодні більше, як за Леніна, відірвано жінку від домашніх занять, від дітей, впрягаючи її до спільної продукції. Ті заняття розлучають жінок і мужчин нераз на цілі тижні, творення при фабриках кухонь, парків, відпочинкових клубів і т. ін. причинилося до того, що не шукається вже супочинку в родиннім вогнищі. Члени родини зустрічаються пізно вечорами, коли втомлений організм домагається спочинку. Глибший, щиріший, родинний настрій не є серед таких умовин до подумання.

Ясно, що серед таких умовин, недавно оголошений закон проти аборту, тобто штучного зігнання плоду, пригнобив усіх тих, що їм малі платні унеможливлювали оснований родинного вогнища“ (André Gide, „Поворот з С. С. С. Р.“ стор. 51).

Супроти цього годі надіятись, щоб цей закон скоро спричинив збільшення числа „небажаних дітей“ і улекшив розвязку цієї проблеми.

Життя в Совітах, особливо по містах, розвивається в атмосфері активности і нервовости, що чиняють дітей „завадою“. Це є слова батьків родин, котрі опускають своїх жінок і дітей, щоб де інде шукати щастя.

Коли бідним матеріяльні недостачі не дозволяють виконувати родинних обовязків — то й багаті люди занедбують їх часто, користаючи з „радоців життя“ і уживають їх у цілій повноті.

До такого стану причинилося знесення обрядів і релігійних практик, погорда для минувшини і давніх традицій, — зник соромливості й приличного поведіння — як „буржуазних пересудів“. Школа підірвала батьківську повагу, насміялася з релігійних вірувань і моральних норм, що їх батьки одержали в спадщині по своїх предках. В школах панує розпушта, а діти одержують брутальне сексуальне „виховання“. Всі ті „поступові“ зусилля змагали до повного збурення старої будівлі християнської родини так, щоб не залишився каменю на камені.

Державний проєкт, щоб вихованням дітей замість матерей займалися виспеціалізовані опікунки в яслах і в дитячих садках, є зовсім недоцільний, а в сьогоднішнім положенні С. С. С. Р. є справжньою утопією. Ніяка виховна організація не відродить родинного життя, доки родителі самі не будуть займатися вихованням своїх дітей. У Совітах не найдено до цієї пори відповідного засобу, що заступив би могутній вплив релігії на життя та взаїмне відношення батьків і дітей. Контроля Г. П. У. з арештами, карами, в'язницями і прикладом кріса його не заступить.

Совітська дійсність говорить сама за себе — підставою нової „моралі“ є поліція, бо опіку над родиною поручено Г. П. У.

Не відродить родини в радянській державі криклива совітська пропаганда, ні безнастанні накликування до відваги, почуття обов'язку й чести. Родина в Совітах щораз більше упадає, бо не може існувати без опертя на релігійних підставах. Не може вона існувати без християнської моралі, яка осуджує вільну любов і вільне материнство з усіма їх практиками. Без моралі, спертої на Божих правах, родина звиродніє, а нарід упаде. Тільки католицька релігія може стати джерелом енергії і жертви, конечної до сповнення великої місії родини, — тільки вона може забезпечити домашньому вогнищу тривалість і означити межі взаїмних обов'язків його членів. Тільки подружжя як св. Тайна може надати гідності звязкові двох осіб і додати сил до виконання трудних обов'язків, що їх накладає родина.

Банкротство совітського експерименту — це найкраще потвердження вартости християнського подружжя. Реасумуючи все досі сказане, бачимо, що совітський „рай“ це каторга для жінок матерей, господинь і громадянок. Положення жінки в радянській державі викривлює жіночий характер і понижує високе достоїнство християнської матері, а одночасно збуренням християнської родини нищить найважливіші підстави здоров'я і буття суспільности та народу.

Львів, дня 27 грудня 1937.

До ослаблення впливу родинного середовища долучається ще й факт, що майже всюди змагають до щораз більшого відірвання дітей від родини, вже від найраніших літ, під різними притоками, чи то природи економічної, промислової й торговельної, чи то природи політичної. А є така держава, де видаляють дітей з лона родини, щоб їх виховувати (чи радше сказати, щоб їх звихнути й здеградувати) в установах і школах без Бога, в безбожності і несправедливості по скрайнім соціалістичним теоріям, повторюючи правдиву й стократ страшнішу від Іродової жахливу різню невинних діточок. (Пій XI. Енци. Про християнське виховання).

ЛІБЕРАЛІЗМ І СОЦІЯЛІЗМ

У нас часто можна зустрітися з думкою, що боротьба проти українського лібералізму і соціалізму непотрібна, що критика провідних ідей Драгоманова це „боротьба з небіжчиками“, а вкінці, що така боротьба шкідлива, бо ніби розбиває нашу національну єдність і стоїть на перешкоді консолідації всіх наших національних сил. Та кровавий приклад Іспанії відкриває перед нашими очима ту безсумнівну і глибоку правду, що навіть державна самостійність нації не забезпечує її перед руйнуючою силою шкідливих ідей, та що ті ідеї завжди здобувають собі тим більше прихильників, чим пасивніше стоять серед життєвої борні ті одиниці і групи, котрі добре бачать шкідливість і помилковість одних ідей, а правдивість і корисність других. — Кровавий приклад східньої України, ослабленої вже в XIX. віці лібералізмом і соціалізмом, а вкінці розтороженої носіями логічних консеквенцій марксієвського соціалізму, — цей приклад, на жаль, для наших лібералів і соціалістів, а навіть і для деяких католиків незрозумілий, бо звичайно на перший план висувається тут факт інвазії зовнішніх чужинецьких сил, закриваючи факт внутрішньої ідеологічної руйни, що приготувляла ґрунт для пізнішого засіву большевізму і для інвазії червоної орди.

Лібералізм це такий світогляд, що і досі ще своїм кличем „свободи“ полонює уми великої частини інтелігенції. Сугестивна сила такого клича досить велика, а підтримувана природним нахилом людини до необмеженого еґоїзму, робить великі спустошення в життю одиниць і цілих народів. А засади лібералізму відносять не лише до сфери економічного життя, але охоплюють усі ділянки людського життя.

Головним творцем доктрини лібералізму був французький філософ XVIII. в. Ж. Ж. Руссо († 1778), що своїм твором „Суспільний договір“ і своїми засадами демократії не лише вплинув на перебіг французької революції, але і досі ще панує в поглядах різних демократичних течій. Не меншу революцію викликав теж його педагогічний роман „Еміль або про виховання“ і треба признати, що ще й до сьогодні всі виховні теорії і виховна практика стоїть під більшим або меншим впливом Русса. Його основна думка це **п о в о р о т** до природного стану, а той „природний“ стан він уявляв собі так, що бачив в ньому саму невинність, щастя і мир. „Все є добре, як виходить з рук Творця, — каже Руссо — але все псується в руках людини“. Отже, на його думку, треба вернутися до „природи“ та лишити їй вільну дорогу для самостійного розвитку, а той вільний розвиток прикмет людини, що ніби вже від природи є добрі, приведе до розцвіту і щастя кожную одиницю і ціле людство. Такий „поворот до природи“ вимагає еманципації людини від оков освіти, від оков давнього виховання, від давніх звичок і від приписів релігії і Церкви. Сам Руссо, щоправда, виступає проти атеїстичного матеріалізму, але одночасно виступає теж проти об'явленої релігії і Церкви, а на їх місце видвигає „релігію серця“. Дальший розвиток лібералізму цілком послідовно довів до поширення загальної а р е л і

г і й н о с т и (пасивної безрелігійності), а з того теж цілком послідовно розвивається а н т и р е л і г і й н і с т ь (активне безбожництво) як основна складова частина світогляду кожного консеквентного соціаліста (соціалістів-радикалів, соціалістів-демократів, більшовиків і ін.). В ділянці релігійній нема ніякого сумніву, що соціалізм є лише дальшим розвиненням лібералізму.

Перші основи для ліберальної доктрини про державу і суспільність поклав уже англійський філософ Джон Лок († 1704), але ширше розробив її і поширив таки Руссо. На його думку, виконна влада походить з вибору суверенного народу і може бути кожною хвилиною усунена; суверенну владу в державі має сам народ через владу законодавчу, яка є виразом його спільної волі; а що при дідичній монархії завсіди є небезпека, що монарх може захопити суверенність у свої руки, отже найліпшою формою держави є демократична республіка. — Французька революція прийняла доктрину Руссо за свою, а тим самим, усуваючи монархістичний абсолютизм, завела у себе устрій республікансько-ліберальний, проголошуючи в теорії „рівність“ усіх людей і „свободу“.

Але необмежена „свобода“ одних веде за собою поневолення других. Це найскорше і найвиразніше виявилось в ділянці економічній.

Е к о н о м і ч н и й л і б е р а л і з м, що домагається свободи одиниці у сфері набування дочасних дібр і у сфері їх уживання, відкидає всякі обмеження моральні, цехові чи державні. Закони господарського життя вишлювають нібито зі самої природи і людська воля ніби не може їх змінити. Всякі перешкоди, мовляв, лише псують їх природний розвиток, отже треба і тут — на думку лібералів — лишити самій природі повну свободу, а вільна конкуренція і вільна господарка приведе справедливий поділ майна і найвищий рівень продукції. Зпочатку могло здаватися, що така ліберальна система економічно-фінансового життя цілком правильна. Небувалий зріст продукції, як вислід розбудженої ривалізації всіх підприємчивих елементів, і зріст добробуту захоплював одну країну за другою, щоби здійснити у себе засади лібералізму. — Але вже досить скоро виявилось, що необмежена свобода господарки веде до поневолення слабших сильнішими. У вільній конкуренції завсіди більший маєток має змогу знищити менших конкурентів; про успіх рішає не лише зручність, талановитість і пильність, але також величина капіталу. Людина не завсіди є добра. Зріст багатства і економічної сили одиниці викликає у неї дуже часто таку ненаситність, що іде на шкоду других. Замість очікуваного справедливого поділу дібр зростає вороже напруження між економічно і суспільно сильними багатіями та між незаможними зарібниками. Настають несправедливі відносини залежності, бо багаті можуть свobodно побільшати свою економічну силу і запрягати чужі талани до свого підприємства. Економічно слабші в системі вільної господарки і вільної конкуренції не мають ніякої надії на те, що їх власний талан і власна праця принесе їм особисту користь, отже тратять всяку охоту до праці. Замість до сподіваного гармонійного ладу економічний лібералізм привів до різкого поділу на великих (приватних, „кооперативних“ і державних) капіталістів і залежних від них, збіднілих зарібників. Вороже напруження, як вислід несправедливих відносин залежності, зроджує вкінці почування клясової ненависти, тої основної рушійної сили соціалізму.

У сфері економічній лібералізм дуже ясно виказав свій проти-християнський характер тим, що відкинув всякі вищі мотиви і всякі моральні засади, які повинні панувати і в господарському житті. „Засада господарської свободи є нехристиянська, бо сприяє необмеженому розвитку еґоїзму“ (Й. Відерляк: Суспільне питання).

Та не можна заперечити добрих інтенцій самих творців доктрини лібералізму. Разом з Руссом вони вірили в те, що людина з природи добра, та що зло в людині є вислідом схибленого штучного виховання, яке покляло природі всякі непотрібні обмеження. Вони вірили в те, що якби людині дати змогу свobodно розвиватися, то те добро, що є від природи в серці кожного, зійшло би без перешкоди і зростало би непереможно само від себе і без шкоди для других. Ліберальна система господарства заповідала справедливий поділ дібр, бо згідно з теорією кожний мав мати те, що придбає собі своїм таланом і своєю пильністю. Як найбільша свобода в набуванні і уживанню дочасних дібр мала викликати у кожної одиниці найвище напруження власних сил, найбільшу пильність у вільній конкуренції. — Але подібно як у педагоґіці засади Русса не могли дати добрих наслідків, так і в інших ділянках життя лібералізм вкінці довів до цілком інших і цілком несподіваних явищ. Розвиток суспільних відносин від часу впровадження лібералізму найкраще виявив, що погляди Русса і його прихильників на людську природу помилкові, і що вони, заперечуючи християнську правду про первородний гріх і його наслідки, мусіли дійти до цілком помилкових теоретичних висновків, а в практиці мусіли довести до погубного росту всякого зла.

Забувши про ту правду, що сьогоднішня людина вже не така, якою первісно вийшла з рук Творця, та що тепер люди більше схильні до злого як до доброго, лібералізм своєю засадою необмеженої свободи мусів вести людство до грізного упадку загальної моралі і до руйнування таких авторитетів, як родина, Церква і держава. Все те не якийсь випадок, а послідовний вияв самої природи лібералізму.

Даючи повну свободу одиниці, лібералізм не признає ніяких обовязків у відношенню до родини і Церкви, а державі признає лише стільки прав, скільки це необхідне, щоб держава могла охороняти приватну власність одиниці.

Лібералізм уважає родину за щось непотрібне і тому послідовно підкопує її повагу, виступаючи проти нерозривности подружжя та змагаючи до заведення т. зв. цивільних шлюбів і розводів. Пропаганда за розводами, щоправда, послуговується аргументами особистого характеру, але в її глибині скривається теорія лібералізму. Нічого дивного, що французька революція, здійснюючи засади лібералізму (головно Русса), поперед усього завела цивільні подружжя і розводи. Соціалізм зробив в цій справі ще один крок дальше в напрямі до повної свободи полових зносин. Все те послідовно впливає з помилкової засади про повну рівність жінок і мужчин та зі засади необмеженої свободи кожної одиниці у сфері моральній. — Засліплений своєю помилковою і шкідливою теорією, лібералізм не бачить теж ані неоднакового темпа фізичного і психічного розвитку хлопців та дівчат, ані погубних наслідків спільного виховування молоді в середніх школах, і тому завзято боронить засади коедукції.

Проти авторитету Церкви веде лібералізм явну або скриту війну, бо не признає інших законів крім тих, що їх дає держава. Висуваючи клич „свободи совісті“, прихильники лібералізму пропагують засаду, що „релігія приватна справа“, а тим самим усувають релігію від всякого впливу на прилюдне життя. В уяві лібералізму релігія є або помилкою, або недоказаною правдою; освіченій людині вона, мовляв, непотрібна, але для простого люду її треба, щоби бідним дати вдоволення, а покривджених зробити спокійними горожанами. Засада необмеженої релігійної свободи для одиниці веде послідовно до думки, що зі шкіл треба релігію усунути, бо кожна людина може триматися такої релігії, яку собі сама в зрілім віці вибере, або може обійтися і без релігії. На думку лібералів нема ніякого Богом даного морального закону, нема ніякого обов'язку ані права Божого походження, а всі установи є чисто людським витвором, залежним лише від самих людей.

Той дух релігійного лібералізму виявляється не лише в домаганню безконфесійної, але також в домаганню інтерконфесійної школи, (напр. у Фр. Павльзена: *Das deutsche Bildungswesen*, стор. 178.) Одним із проявів давньої поганської релігії (напр. новопоганський рух в сучасній Німеччині). І в нашому українському середовищі багато людей ще не визволилося від сугестивного впливу засад і кличів лібералізму. Це видно й у наших педагогічних практиків і у наших теоретиків (напр. в творах С. Русової). Ліберальна безрелігійність з послідовною тенденцією до соціалістичної протирелігійности переважала і серед загалу нашої передвовної академічної молоді, як це видно напр. з такої її резолюції: „З огляду на те, що релігія 1) суперечить самим основам науки і через свій примітивний і антинауковий світогляд гальмує умовий розвій учнів, — 2) шкодячи еманципації думки, забиваючи критицизм і наукове розуміння річей, eo ipso шкодить політичній і соціальній еманципації, — 3) своїми етичними теоріями лише скріплює існуючий соціальний устрій, — 4) через примусове навчання веде лиш до деморалізації цілого шкільного життя, — 5) надживає клиру в політичних цілях, ворожих як свободі науки, так і всякій іншій, — вважаємо потрібним усунення науки релігії з усіх шкіл, нижчих, середніх і вищих, і заміну сеї дисципліни порівнюючою історією релігії та розширенням природних наук, головно космології“. (Гл. Н. Садовський: *Антірелігійна резолюція академічної молодіжи в світлі науки*. — Жовква 1909.) — І новопоганство вирінає тоді у нас, як один з вислідів тої логічної необхідности, яка від помилкової засади лібералізму („релігійної свободи“) мусіла вести людей до цілком послідовних і так само помилкових висновків. На студентському конгресі у Львові в 1913. році підчас дискусії про національне виховання п. Гаврилко видвигає думку, що старе поганство належить до нашої національної культури і тому на місце християнства треба „старатися запровадити давнє поганство зі всіми божками... Перуном... Хорсом, Дажбогом, Велесом та іншими“. (Гл. Н. Садовський: *Студентський Конгрес у Львові в липні 1913 р.*) Іван Франко назвав цей проєкт новопоганства „дитинством“, може і не завваживши, що в атмосфері засад лібералізму, який думає, що всі моральні і правні установи походять від самих людей, такі проєкти можуть цілком логічно повставати. — Релігійне вільнодумство,

прихильність до сектантства (напр. у М. Драгоманова), хитре при-
тягання деяких католиків до співпраці для замаскування своїх дій-
сних протикатолицьких плянів, а навіть чисто кон'юнктуральні
і неясні заяви про своє „позитивне відношення до Церкви“, все те
такі прояви лібералізму, що їх можна добре зрозуміти і оцінити
лише у зв'язку з цілим світоглядом лібералів. Заяви сучасних укра-
їнських лібералів, що боротьба проти них непотрібна, або навіть
шкідлива для українського католицизму, мусимо оцінити або як
хитрий маневр самозбереження, або як короткозорий клич компро-
місовости у таких справах, в яких компроміс може принести лише
шкоду у дальшій чи ближчій будучности.

Лібералізм, щоправда, признає державні закони як обов'язкові
для одиниці, але обмежує компетенції держави лише до забезпе-
чення приватної власности. Признаючи державі лише ролю „нічного
сторожа“, лібералізм сильно понизив її авторитет, а обмежуючи
етику на саме виконування державних законів, спричинив загальний
упадок моральности і зріст несправедливих відносин. Навіть у сфері
самого господарського життя правний кодекс не всилі вичерпати
всіх родів нечесности і несправедливости, отже людина, навіть в ме-
жах легальности, має змогу допускатися неморальних вчинків.

Наші оборонці кличів економічного лібералізму дуже часто від-
межовуються від релігійного лібералізму. Та не забуваймо, що „суть
економічного лібералізму лежить у застосуванні всіх засад і погля-
дів релігійного і політичного лібералізму до сфери народного госпа-
дарства“. (И. Бідерляк : Суспільне питання.)

Соціалізм захоплював і ще захоплює інтелігенцію, а за нею ши-
рокі маси незможних людей протестом проти несправедливостей капі-
талізму та своєю критикою неморальних засад економічного лібера-
лізму. В економічній ділянці він виступає як заперечення лібералізму,
але у філософійно-релігійній і моральній сфері соціалізм являється льо-
гічним і практичним продовженням лібералізму. Хронологічно соціалізм
теж поширяється звичайно аж після перемоги лібералізму. „Неза-
баром з поширенням господарської свободи і після прогнання релігії
з прилюдного життя, появився у Франції також соціалізм... В менших
розмірах сталося те саме в Англії... В Німеччині, Австрії і в інших
європейських державах поширявся він між робітниками майже рів-
ним кроком разом з перемогою великого промислу“ (И. Бідерляк).
В Росії і в Україні ті самі думки поширялися довгий час лише
в умах інтелігенції без ніякого зв'язку з робітничим рухом. І тут лі-
бералізм приготував ґрунт для пізнішого засіву соціалізму. Напри-
клад всі професори київського університету української національ-
ности ще в половині XIX. віку зачислялися до лібералів. Та вже
при кінці XIX. в. соціалізм цілком опановує майже всю українську
інтелігенцію. Михайло Драгоманов добре відчував глибоке спорід-
нення соціалізму з лібералізмом і тому, змагаючи до перемоги соці-
алізму, пропагував у нас одночасно і засади лібералізму.

Утопійний соціалізм попередників Карла Маркса не мав великого
історичного значіння. Але т. зв. „науковий соціалізм“, витворений
жидівським філософом Марксом, став справді підкладом могутнього
історичного руху, що свої кінцеві висновки пробує саме в наших
часах реалізувати під большевицькими прапорами. Марксизм
став неначе обов'язковою релігією в цілій російській червоній

імперії і змагає до панування на всьому світі. Той марксістський соціалізм від самого початку свого існування здобуває собі умн і серця людей своїм мітом про післанництво пролетаріяту в боротьбі за земське щастя усього людства. З ідеї пролетарського месіанізму виростає здібність соціалізму одушевляти робітничі маси і вести їх до активності, а навіть до революційних зривів. Велика сила соціалізму і в цьому, що в практиці він виступає як мораліст, як оборонець правди, добра і справедливості. В теорії марксістський соціалізм хоче бути аморальний, „науковий“, вільний від оцінки про добро і зло. Сам Маркс висмівав такий соціалізм, що виходить з ідеї справедливості і соціальної правди, а цинив соціалізм лише як силу, як історичну необхідність. Для нього гарне те, що необхідне, що має більшу силу, отже соціалізм гарний для Маркса своєю необхідністю і силою, а не тим, що він „добрий“ чи „справедливий“. (Н. А. Бердяєв: Марксизмъ и религія.) Та в практиці всі відтінки соціалізму мають виразний характер соціального моралізму. Обороняючи в практиці „правду“, „добро“ і „справедливість“, соціалісти зеднують собі прихильників і серед тих, що не погоджуються з їх філософією матеріалізму, з їх безбожництвом і з їх теоріями в ділянці суспільно-економічній.

В протилежність до лібералізму, який обороняє необмежену індивідуальну приватну власність, соціалізм, тримається погляду, що саме приватна власність є джерелом всякого зла. Ця основна помилкова думка веде всіх соціалістів до повного або частинного комунізму, т. зн. до заперечення приватної власності. Але назвою „комунізм“ означаємо сьогодні лише тих соціалістів, котрі всі дочасні добра, так засоби продукції, як і засоби консумції, хочуть зробити спільною власністю. Інші соціалісти роблять спільним майном лише засоби продукції, а засоби консумції залишають як приватну власність. — Державний соціалізм хоче, щоб сама держава стала власником засобів продукції і продуцентом. — Проти необмеженої свободи одиниці в заробкованню соціалізм видвигає засаду колективізму і веде до повної залежності одиниці від загалу.

Ця соціалістична думка про приватну власність як джерело всякого зла могла буйно розростатися лише в тій нездоровій атмосфері, що її витворив економічний лібералізм. Засада вільного господарства, незалежного від віри і моралі, та повна свобода одиниці в здобуванні і уживанні приватної власності викликала концентрацію багатства в руках меншости і дуже несправедливі відносини залежності між багачами та бідними, при чому економічно слабші і великі маси бідняків опинилися в безнадійній ситуації, не маючи ніякої охорони перед експлуатацією, ані ніяких виглядів на поліпшення свого матеріального становища. З того мусіли виростати почування щораз гострішої клясової ненависти, а у сфері ідей перемагала думка, що джерелом всякого лиха є індивідуальна приватна власність. Усунення приватної власності має, на думку соціалістів, усунути всяке зло на світі.

У марксістському соціалізмі переміщується „наукове“, а радше механістичне становище з непослідовною моральною оцінкою явищ експлуатації. В розумінні самого Маркса експлуатація це необхідна фаза економічного розвитку. На його думку зло капіталізму має зростати, нужда і злість робітників має бути щораз більша, аж вкінці

від того згущення капіталістичної темряви зявиться світло соціалізму. Капітали, зосереджені в руках невеликої групи капіталістів, перейдуть на власність загалу і настане комуністичний рай. В марксизмі — як каже Бердяєв — добро завжди здобувається дорогою зла. Оригінальність Маркса в цьому, що з пролетаріату він зробив земського месію і вмовив в нього та в його провідників покликання визволити ціле людство від зла капіталізму. Клясова боротьба, в розумінню соціалізму, має вкінці привести людство до соціалістичного ладу і до абсолютної справедливості на землі. — Але вже сама життєва практика виявила, що економічні теорії соціалізму помилкові. Концентрація капіталів не пішла по лінії здогадів Маркса, а усунення приватної власності в комуністичній державі большевиків спричинило людям ще більше лиха, ніж попередній експеримент лібералізму. Поза межами большевицької держави людство вже починає знаходити засоби для поправки економічного життя, попсованого отруєю лібералізму та загроженого ще небезпечною отруєю соціалізму.

В самих основах соціалістичного світогляду лежить філософія матеріалізму, т. зн. погляд, ніби у всесвіті існує лише матерія і нічого крім неї нема. Тим самим послідовний соціаліст думає, що в людині крім тіла нема більш нічого; а коли часом говорить про людську „душу“, то розуміє тим лише збір психічних переживань. Цілком послідовно соціаліст думає, ніби поза матеріальним світом нема нічого, отже нема ні позагробового життя, ні Бога.

Маркс зрівнав релігію з всякою іншою „ідеологією“ й уважав її за „надбудову“ економічних відносин і інтересів. Під впливом філософії Людвіка Фаярбаха він оцінював релігію як вираз людської безсильності й як перешкоду у боротьбі за соціальну справедливість. У своєму „Введенню до критики філософії права Гегля“ Маркс виразно каже, що „релігія це опіум для народу“ і ця його фраза лунає до сьогодні по всьому світі як боевий клич активного безбожництва. Людство, виховане засадами лібералізму на пасивних безбожників, дуже легко дається втягнути у вир активної боротьби проти Бога і релігії. В таким напрямі розвивається і сама думка, заражена лібералізмом. Бо коли „релігія це приватна справа“, то її не можна толерувати в ніодній ділянці прилюдного життя. Релігійна байдужість лібералів це лише підготовка до протирелігійної боротьби. І коли лібералізм проголосив релігію за щось непотрібне для освічених людей, то соціалізм пішов послідовно далі і назвав релігію ілюзією, шкідливою для всіх. Практичний висновок з того мусів бути лише такий, як його зробили комуністичні безбожники, що вважають своїм обов'язком активно боротися проти релігії.

Ціла система большевицької педагогіки прямує явно до „виховання войовничого безвірника, пролетарського інтернаціоналіста, активного борця за комунізм“. (М. Григор'єв: Нариси марксистської педагогіки. — Харків 1931. стор. 37.) У нас вже давно Михайло Драгоманов цілком справедливо обурювався проти нещирості релігійного лібералізму, який хотів зберігати релігію лише для неосвічених і то з розрахунком на матеріальну користь „освічених“ багатців (мовляв „нехай мій слуга тримається релігії, то тоді нічого у мене не вкраде“). Та всетаки засада, що її Драгоманов досить часто повторяв, а саме, що „правда для всіх однакова“, була би добра лише тоді, якби він словом „правда“ не називав свого соціалізму і атеїзму.

Приймаючи помилкову засаду лібералізму, ніби релігія для освічених людей непотрібна, Драгоманов дійшов до послідовного висновку, що релігія і для неосвічених непотрібна, а як активний соціаліст він не лише тримався засади, ніби релігія шкідлива для цілого людства, але ціле своє життя різними способами старався її ослабити і поборювати.

Релігійна байдужість і арелігійність великої частини української інтелігенції це вислід шкідливого впливу лібералізму, що і досі ще виховує у нас великі маси пасивних глядачів, які не хочуть брати ніякої участі у великому змаганню оборонців релігійної правди проти наступу червоної епідемії, а тим самим додають відваги антирелігійній пропаганді. Християнська частина нашого громадянства мусить пам'ятати, що від арелігійности до антирелігійности лише один крок, і що активне безбожництво завсіди знайде собі між безрелігійними людьми союзників. Отже поборюючи протирелігійну акцію, треба од-ночасно поборювати і безрелігійність. Наша доба вимагає особливо великої активності і сміливості релігійних людей, бо тільки активністю можна знищити ту шкідливу соціалістичну тезу, мовляв „релігія перешкаджає зростові активності людини“. — Цю тезу некритично приймають часом за правду і люди, що не належать ані до лібералів, ані до соціалістів, а через те і деякі нові напрямки думки часом теж мають протихристиянський характер.

Протирелігійний і протихристиянський дух лежить у самих основах науки Маркса. Його твердження, що „релігія є засобом експлуатації“, наробило багато лиха, бо цілий могутній робітничий рух, що його організували соціалісти, відразу звязувався з матеріалізмом і атеїзмом. Нема ніякого сумніву, що частина вини є і на боці тих християн, котрі часом обороняли багатих і сильних та оправдували соціальне зло і несправедливість. Це дуже сприяло поширюванню атеїзму в робітничих сферах. Не можна заперечити і того факту, що в часах, коли зріст ліберального капіталізму викликав до життя організацію робітничого руху, „християни мало думали про здійснення Христової правди в життю. Здійснювання соціальної правди взяли на себе сили, ворожі для християнства“ (Бердяєв). Та на помилкових основах не могло вирости нічого здорового.

Соціалізм, так само як лібералізм, кладе головний натиск на матеріальну культуру і на дочасний поступ людства, забуваючи про вищі вартости. Так само не признає ні авторитету Церкви, ні авторитету родини. Засаду лібералізму про необмежену свободу одиниці переносить соціалізм до сфери полового життя, думаючи, що і тут необмежена свобода приведе до гармонії і щастя; але і тут помилувався, як це найкраще видно з большевицького досвіду. — Вже лібералізм усуває вплив Церкви на подружжя, пропагуючи цивільні шлюби і розводи; соціалізм також домагається повної свободи в цих справах, що в практиці означає залежність шлюбів і розводів лише від змисловости і від змінної симпатії чи антипатії. Соціалізм теж видвигає засаду рівности жінок і мужчин, а нездібність жінок до деяких завдань виявляє собі їх спізненим розвитком, який на будуче має бути вирівнаний.

Та коли лібералізм в теорії боронить свободи одиниці, а в практиці веде до поневолення економічно слабшої більшости, то соціалізм вимагає повного підпорядкування всіх одиниць громаді, поневолюючи їх системою колективізму і комунізму. У сфері матеріалістичного

світогляду людина взагалі тратить свою людську гідність і якість вартість. При соціалістичному будівництві одиниця не представляє більшої вартості, як цеглина при будові дому. Звідси випливає і те, що у своєму соціалістичному царстві большевики поступають з людьми так, як з бездушними предметами, а не як зі свободними особами.

Відношення соціалізму до держави має багато спільного з теорією лібералізму, хоч не всі соціалісти приписують однакову роль державі. Вже лібералізм в теорії наближається до анархізму, бо обмежує роль держави до мінімум. Ще більшу тенденцію до анархізму має соціалізм, бо більшість його прихильників вірить, що спільна власність доведе до того, що держава буде непотрібна. Такий соціалізм анархічного напрямку пропагував у нас Михайло Драгоманов, уявляючи собі, що розвиток людства іде необхідно до бездержавного і комуністичного ладу. На місце державної організації такий соціалізм передбачує якусь вільну спілку чисто господарських громад.

Нічого дивного, що при такій перевазі чисто економічних інтересів, так лібералізм як і соціалізм не має ніякого розуміння для національних вартостей і назагал одні ставляться байдуже, а другі навіть вороже до національних ідеалів. Соціалізм Драгоманова довів його цілком послідовно до думки, що українська державність не повинна бути провідною ідеєю українських політичних змагань, бо така державність на будуче нібито взагалі непотрібна. Соціалізм членів Української Центральної Ради теж відвертав їх від ідеалу самостійної української державности і довів їх до того, що ще й над четвертим універсалом вони голосували, а кількох із них ще й тоді явно голосувало проти української держави.

Таким чином лібералізм і соціалізм виявили вже і в практиці досить багато погубних наслідків. З християнського становища ясно видно, що їх теорія ґрунтується на помилкових засадах. І лібералізм і соціалізм, так як і давніший абсолютизм, вирости на ґрунті матеріалістичної культури і в тім їх віддаленню від християнських засад маємо найкращу підставу для їх оцінки, як шкідливих протихристиянських течій. У сфері моральних приписів лібералізм з усіх десяти заповідей Божих шанує ще лише сему заповідь та й то лише у своїй інтерпретації виключно на користь багатих. Соціалізм, що устами Прудона назвав приватну власність грабунком і цілком послідовно проголосив потім клич „грабууй награвоване!“, відкинув уже всі заповіді Божі.

З того темного лябіринту думок, що лише збільшає зло і терпіння на світі, може людство видобутися лише при допомозі всесторонньої розбудови правдивої християнської культури.

Коли соціалізм, як і всі блуди, має в собі децю з правди, то всежтаки спирається на науку про людську суспільність, собі питомій, а незгідній з правдивим християнством. Соціалізм феліційний, соціалізм християнський це поняття самі в собі суперечні. Ніхто не може бути рівночасно добрим католиком і правдивим соціалістом. (Пій XI. Енци. Quadragesimo anno).

СЕРЕД НОВИХ КНИЖОК І ВИДАНЬ

Про твори нагороджені премією Укр. Катол. Союзу.

Досвід останніх років показав, що думка захопити письменників до творчої праці при допомозі річних нагород була дуже влучна й пожиточна. Мистецтво річ дуже гарна, але їсти попри те треба. Письменники та поети, замість здобути на велике творче зусилля, мусіли не раз займатися зовсім непоетичною працею, аби тільки якось із дня на день прожити. Щоправда й ці наші літературні нагороди, як Т-ва Журналістів і Письменників, так і Укр. Кат. Союзу, дуже скромні й не можуть піддати ніякому порівнянню з такими ж нагородами націй, що живуть у щасливіших умовах. А проте вони вплинули незвичайно додатньо на оживлення нашого літературного життя. Нагородою для письменника є не тільки піддержання його річного бюджету скромною квотою кількохсот злотих, але ще більше та моральна сатисфакція, якої досі майже ніколи не одержували наші — навіть найбільші — письменники за свою, не раз дійсно кровю серця творену, працю. Згадаймо хочби Шевченків докір:

„Либонь уже десяте літо,
як дав я людям „Кобзаря“,
а їм неначе рот зашито...“

Не даром душу поета огортала врешті зневіра:

„На батька бісового трачу
і дні, і пера, і папір...“

З другого боку для маси читачів нагорода є вказівкою, що в останньому році вартісне появилося та які книжки варт не тільки прочитати, але й купити для своєї книгозбірні. Тимсамим користає з нагороди також видавництво, якому нагорода уможливає скоріше розпродадя накладу та видавання інших творів.

Є в нас дві, а в цьому році було аж три фундації літературних нагород. Це нагорода Т-ва Письменників і Журналістів (т. зв. ТОПІЖ), нагорода Українського Католицького Союзу й нагорода ім. Стефаника, українців міста Торонто в Канаді. Перша й остання підходить до нагороджуваних творів виключно з мистецькими критеріями, друга, себто нагорода УКС-а, ставить попри мистецькі теж ідеологічні вимоги: твір має вносити в українську літературу вартості позитивні з християнського й національного погляду.

Для нас цікавий вислід саме того католицького літературного конкурсу й тому розглянемо коротко нагороджені твори, щоб зацікавити ними круг наших Читачів.

Як відомо, першу нагороду призначено Наталені Королеві за повість „Сон тині“, дві другі нагороди Юрєві Косачеві за книжку „Чарівна Україна“ й Галині Журбі

за повість „Революція йде“, а третю — Юрєві Кленові за поему „Прокляті роки“.

Наталена Королева відома вже, як лярєатка минулорічної нагороди УКС-а і ТОПІЖ-у. Досі вийшли такі її твори: „Во дни они“ (збірка оповідань на євангелєських мотивах), „1313“ (повість), „Без коріння“ (повість), „Інакший світ“ (оповідання). За цю свою творчість припаала їй у минулому році перша нагорода. Тому, коли в 1937. р. появилиси дві нові повісті, а саме „Сон тині“ і „Предок“, то хоча загальна опінія признавала, що вони є безсумнівю дальшим кроком у творчій еволюції авторки, проте дехто висловлював думку, що літературної нагороди Королева не дістане, саме тому, що вже її раз дістала в минулому році. А всеж таки дістала її вдруге і то знов першу нагороду.

Чому так сталося? Тому, що — на жаль — до першої нагороди не мала Королева суперників. Мусимо отверто сказати, що вона в нас одинока, що своїми творами дає не тільки цінний вклад у літературу, збагачуючи її новими мотивами й жанрами, — але, що для нас найважніше — своїми творами свідомо будує християнський, католицький світогляд. При тому висока особиста культура авторки спричинює, що через те її твори не стають ні тенденційними, ні дидактичними (в вужчому значенні слова), до згори поставленої тези спрєпарованими єяборатами, але зберігають уповні мистецьку вартість, обєднуючи в гармонійну цілість ідею з формою.

Тому саме, коли б стисло триматися тези, що нагорода У. К. С-а призначена для тих творів, що вносять позитивні, християнські, вартості, то треба б було Королеві дати не тільки першу, але й одиноку нагороду. На інших прийде черга, коли самі, питомим тягарем своїх творів, за це впінутьєся...

Відзначений твір, „Сон тині“ — це історична повість із II. ст. по Христі, з часів панування цєсаря Адріяна. Християнство в початках свого розвитку. Поганський світ на вершинах розквіту, що є водночас початком його занєпаду. Перед твором ставить авторка мотто з євангєліста Йоана: „Та й інші віщі маю, що не з цієї кошари...“ бо хоче нам саме показати такі душі, що хоч не мали ще змоги пізнати Правди, проте серед розкоші та відсуття рознузданого поганського світу тужили за нею всіми фібрами своєї душі, були християнами, заки ще Христа мали змогу пізнати. Ці люди — то танцюристка Ізі, що вміє зберегти чисте серце навіть серед виузданних оргій, та

Антиною, любимець цезара, сам майбутній цезар, що серед принад цезарського двора відчуває всю його духову пустку. Життя перших християнських громад показує нам авторка лиш у малих епізодах, зате в повній ширині малює многогранне життя тодішнього другого Вавилону — Александрії. Неначе на фільмовому екрані пересуваються перед читачем щораз нові образи старинного світу. Докладні студії впарі з ніжною інтуїцією дозволили авторці дати твір, що може стати поруч найкращих історичних повістей того роду.

Хибою повісти є те, що тяжко в неї „вчитатися“. Надто багато від самого початку осіб, надто живий рух і рівночасно кілька струмків акції. Читач не в силі зорієнтуватися, котрий із них головний та не розуміє поодиноких епізодів. Але потрохи ситуація вяснюється, а головна акція починає щораз більше вязати читача, щоб на решті піврвати його у бистрий нурт майже сензаційних подій. Позірною хибою є неждане закінчення, — влástico навіть не закінчення, а просто вірвання акції тоді, коли ми цього найменше можемо сподіватися. Але це тільки позірна хіба, бо кінець „Сну тині“ — це ще не кінець цілого твору: наступні частини поведуть нас далі. Дожидаємо їх нетерпеливо.

Повість „Предок“ цієї самої авторки не дістала нагороди, а проте заслугоє теж на дуже почесну згадку. Коли взяти під увагу ідейну сторінку, то на мій скромний погляд — це найглибший із досі виданих творів Королевої. Повість ця була писана частинами для журналу „Дзвони“ й тому цілість, як мистецький твір, не є без закиду: композиція невдачна, деякі партії надто розтяглі, а через те менше цікаві. Але хто не шукає в повісті сензації та пікантерії, а вміє вдуматися в читаний твір, той прочитає „Предка“ з правдивою насолодою. Акція повісти відбувається в XVI. стол. в Іспанії, в св. Землі, Арабії та на нашій Волині. Цілий твір пронизаний благородним, лицарським духом, аристократизмом у найкращому значенні цього слова. Духове переродження молодого лицаря це головна тема повісти. До найкращих партій належить опис християнського монастиря на пустині. — Хто хоче прочитати твір, який поглибив би його духове життя та в легкій, принагідній формі подав йому пригорщу здорових зерен християнської філософії, той нехай прочитає „Предка“ Королевої.

Письменники, для котрих Жюрі установило дві рівнорядні, другі, нагороди — це Юрій Косач та Галина Журба. Перший із них — це молодий літама, але відомий уже в нас письменник і поет, родич Лесі Українки, що живе під цю пору в Парижі. Кілька років тому дістав одну з нагород ТОПЖ-у за збірку поезій „Черлень“ і по-

вість „Сонце в Чигирині“; згодом вийшла друга збірка його поезій п. н. „Мить із майстром“, а в минулому році (1937) видав аж 4 книжки: збірки оповідань „Клубок Аріяди“, „Тринадцята чота“ й „Чарівна Україна“, а крім того повість „Чад“. Усі Косачеві твори стоять на дуже високому рівні, але збірка „Чарівна Україна“, безперечно, найкраща. Під оглядом тематики всі три збірки його оповідань — це, як каже один критик — „рапсоди про чарівну Україну“. Цей прикметник показує нам становище письменника до рідного краю. Найчастіше автор виводить перед читача поstatt українця, що живе на чужині, хоча раз (саме в оповіданні „Чарівна Україна“) робить навпаки: Україну показує нам очима чужинця. Мова і стиль Косача — прегарні, а висока культура його оповідань підносить нашу літературу до справді європейського рівня.

Гідна уваги також повість „Чад“, де автор піддає тонкій, психологічній аналізі атмосферу підпілля.

Галина Журба — це в протиставленні до Косача старша вже письменниця. Дебютувала своїми оповіданнями ще в 1908. році, опісля на довгий час замовкла і щойно 4 роки тому появилася її повість із життя волинського села п. н. „Зорі світ заповідають“. Книжка одержала нагороду ТОПЖ-у, а тимсамим прізвиськом (радіше псевдонім) авторки стало голосне. Її книжка в короткому часі була вичерпана. Тепер вийшла повість „Революція йде“, що є другою частиною вищезгаданого твору. Дальші частини авторка підготовляє до друку, а цілість носитиме назву „Хроніка одного села“. Назва скромна, але якщо ці дальші частини будуть видержані в тому ж дусі й на такому рівні, як дві перші, а особливо друга, то твір буде прегарною епопеєю українського села, величезної вартости. „Революція йде“ дістала крім нагороди Укр. Кат. Союзу ще й нагороду ім. В. Стефаніка, уфундовану українцями в Канаді за найкращу українську повість.

Врешті третя нагорода припала Юрієві Кленові за поему „Прокляті роки“. Прокляті роки панування большевиків над Україною — ось зміст тієї незвичайно сильної поеми. Ця поема не читається легко, але вона стрясє душу. Ціла поема в оригінальний спосіб основана на мотивах „Слова про Ігорів похід“. Але коли тамтой твір кінчився славою князем і дружині. — то в сьогоднішній час, на думку автора, „не гимн, не бренькіт струнних лір“, але хіба молитва повинна закінчити його поему:

„Тож помолімося за полонених,
які у морі буряним пливуть,
та ще за страждущих і угнетених,
які шукають марно світла путь,
за всіх в снігу важива погребених,
які шляху додому не знайдуть.

Над ними, Господи, в небесній тверді простри Свої долоні милосерді!

Ще помолімося за всіх, кому вже несудилося узріти світла, за всіх, кому зруйновано їх житла, кого безжалюбно кинули в тюрму, щоб радість їм ніколи не розквітла...

Помолимося за тих, що у розлуці помруть відірвані від рідних хат; помолимося за тих, що у розпуці вночі гризуть залізні штаби ґрат, що душать жаль у невимовній муці.

За тих, кого веде на страту кат.

Над ними, Господи, в небесній тверді простри Свої долоні милосерді!

„Прокляті роки“ — це справжнє „saecula saeculorum“ нашої доби.

Радити треба, що по роках застою літературний рух на наших західних землях так могутньо зріс. Останній рік приніс ряд творів тривкої літературної вартості. Треба запрямити, що крім творів нагороджених премією УКС-а і ТОПЖ-у є в цьому році ще більше книжок, котрі заслуговували б на визнання, але ж усіх нагородити не було спроможности.

Врешті треба ствердити ще одне позитивне явище: на двадцятькілька поважніших творів, що їх літературне журі брало під увагу, всього 2—3 книжки треба зачислити до творів під моральним оглядом злих, деструктивних. Решта, коли не позитивної вартості, то принайменше не шкідливі.

Ю. Редько.

Осип Луквицький: Новітнє кріпацтво (Земельна справа на Великій Україні). Книгозбірня Католицької Акції ч. 2., Львів, 1938., В-во Ген. Інституту Катол. Акції. Ціна 30 с. Цими-днями вийшов другий випуск Кни-

гозбірні Католицької Акції. Невеличка об'ємом (56 стор.), але дуже багата змістом книжечка.

Того, що під цю пору діється на східно-українських землях, не можна назвати інакше, як новітнім кріпацтвом. Брехливим кличем „Земля і воля трудящому народові“ большевики в 1917. і 18. році приєднали собі селянство на те тільки, щоб відібрати йому його власну землю та позбавивши навіть особистої волі, перетворити українського селянина в справжнього кріпака-невільника.

Об'єктивно й спокійно, на основі найкращих джерел, автор докладно розповідає про той ступневий процес спролетаризування та закріпощення українського села большевицькою державою. В датах і цифрах показує жахливу трагедію покраної в збройній боротьбі української нації.

Вперше в нашій популярній літературі з'являється твір, котрий повинен отворити очі всім тим, які ще мають деякі ілюзії щодо системи большевицького правління. Книжечка, хоч зовсім поважна, написана легко, приступно, так, що читати її може кожний грамотний селянин, а також може вона бути підкладом до рефератів, згідно до голосного читання й коментування в читальні, чи іншій освітній установі.

Видання чепурне, на доброму папері. Книжечку прикрашують ілюстрації—знімки, що ілюструють безодню нужди українського селянина, раба-невільника, що гине з голоду на своїй рідній, багатій, розкішній, опанованій Антихристом землі.

Замовлення слати на адресу: Ген. Інститут Кат. Акції, Львів, Новий Світ 22/партер. Кольпортерам даємо 20% рабату.

КАТОЛИЦЬКЕ ЖИТТЯ В СВІТІ

АПОСТОЛЬСЬКА СТОЛИЦЯ. Протест Св. Отця проти переслідування релігії в Німеччині. В Навечеря Христового Різдва Св. Отець виголосив до зібраних кардиналів промову, в котрій заперестував проти переслідування релігії в Німеччині, а одночасно проти обвинувачення Церкви в веденні політики.

Те, що діється під цю пору в Німеччині в ділянці релігії, не може Св. Отець назвати інакше, як переслідуванням. Це переслідування приносить стільки сумних наслідків, що мало можна знайти подібних йому прикладів. Не бракує жорстокости, насилля, підступу, злобного фальшу та брехні. Ніхто не може думати, щоб Папа, порушуючи ці справи, не був про них добре поінформований, або говорив про них без належного перевірення фактів. Св. Отець любить Німеччину, з котрою мав чимало до-рогих для Нього звязків, головно в ділянці

умови праці; мало країв знає так добре, як саме Німеччину. І саме тому з невичайним боєм доводиться йому ствердити, що віддавна в Німеччині діються провини супроти ерархії, релігії та католицької Церкви. Говориться там, що католицька релігія не є релігією загальною, але політичною, що не вчить Віри, але „робить політику“. Таким обвинуваченням Церкви в політиці намагаються виправдати переслідування та представити їх неначе засіб оборони. Св. Отець повторює з Ісусом Христом, що царство його не є з цього світу. Св. Отець перед цілим світом протестує проти обвинувачення Церкви в політиці. Церква домагається тільки, щоб також у світському житті, в житті збірному й суспільному панувала пошана для Божих Законів, що є також законами душ; хто інакше думає й говорить, ображує правду.

Найбільше болить Христового Намі-

сника закид надуживання релігії, звернений проти стільки достойних братів поміж єпископами й кардиналами, проти душпастирів і вірних, котрі хочуть бути не тільки добримися християнами, але й добрими громадянами, свідомими своїх суспільних обов'язків, як супроти людей, так і супроти Бога. Св. Отець повторює, що не управляє й не хоче управляти політики, як це знають і бачать усі, котрі хочуть бачити. Боже, щоб це ствердження правди було потіхою для всіх, що терплять несправедливе переслідування. Св. Отець хоче, щоб діти його знали, що Він є з ними та знає їх терпіння.

Свою промову закінчив Св. Отець сердечною молитвою, щоб Всемогучий поспішив з поміччю своїм вірним сином, що терплять не тільки в Німеччині, але й у інших краях, щоб просвітив тих, котрі ображують правду, а дав теперливості та витривалості переслідуванім.

КАНАДА. Ювілей нашої Церкви. Греко-католицька церква в Канаді святкувала в 1937. р. свій ювілей, бо саме перед 50 роками основано там нашу першу єпархію. З ювілейного числа канадійських „Українських Вістей“ довідуємося, що в Канаді є під цю пору 83 греко-кат. священники, 65 питомців, 365 церков і 134 Сестри.

ПОЛЬЩА. Католицька Церква проти тоталізму. В 1937. р. відбувся в Ченстохові перший польський пленарний церковний Синод. Його постанови затвердила недавно Апост. Столиця. Ось найважливіші зпоміж них: „Як духовні, так світські католики виконуватимуть лояльно обов'язки громадян польської держави згідно з католицькою етикою, виявляючи відповідну пошану правній владі та зберігаючи закони.“ — „Треба протиставитися фальшивим політичним доктринам, згідно з якими всі ділянки життя мають підлягати владі й контролі держави, так що підлягали б їй навіть справи совісті, влада катол. Церкви, як також усі права одиниць, родин і суспільности.“ — „Католики повинні брати якнайчисленнішу участь у формуванні й навірні суспільних відносин, згідно з засадами справедливості й любови.“ — „Не лицько належати до сект, підтримувати їх, ні співпрацювати з ними, з масонерією, соціалістами ні іншими організаціями, явними чи тайними, що ворожо відносяться до Церкви, або поширюють релігійну байдужість“. Синод завзиває всіх католиків, щоб пильно вистерігалися комунізму та всіма засобами поборювали комуністичну пропаганду й гасла нищення релігії, поширювання ненависті та руйнування суспільного ладу.

Інавгурація „Інституту Вищої Релігійної Культури“ у Львові.

Дня 13. П. ц. р. відбулася святочна інавгурація „Інституту Вищої Релігійної Культури“ в авлі Львівського Університету.

Коротку промову виголосив Архієпископ Твардовскі, що старався перед численно зібраною добрішою аудиторією перевести доказ потреби Католицької Акції та восібно її діяння на відтинку суспільних питань, що в останній добі так сильно й маркантно бачимо в західних народів. Заповідаючи відчинення „Інст. Вищої Релігійної Культури“, запримітив, що це буде інституція, що матиме за завдання дуже основний вишкіл провідників суспільної праці в рямцях Католицької Акції.

Довгий реферат незвичайно вдатно сконструований, виголосив Декан Теоль. Виділу Проф. Др. Ян Степа. Провідною його думкою було показати, що нездоровий індивідуалізм та лібералізм зродили такі відносини, що примусили людство шукати рятунку в тоталізмах, які обмежують дотеперішню погубну для людства індивідуалістично-ліберальну максиму життя. Ми є свідками трагічного кінця епохи ліберальних підстав суспільної організації та народин нової, опертої на ріжного роду тоталізмах. Від самого людства та від здорового розсудку його керманців, залежатиме чергова епоха та щастя людства.

При кінці вказав Прелегент на одиного доцільну розв'язку сусп. kwestії в християнському корпоративізмі й християнському оформленні особовости, як це точно вказують усі Енцикліки про суспільні справи.

Співав двічі доволі гарно вишколений хор питомців.

Слід запримітити великі недостачі організації цього свята. Відсутність впорядчиків на салі довела до того, що запрошені делегати (поміж іншими й Президент Ген. Інституту Кат. Акції гр. кат. Галицької Провінції) мусіли перестояти стовплені в переходах салі, що при добрій організації не повинно було лучитися.

З українських церковних кругів запримітити можна було Впр. о. Мітрача Д-ра Йосифа Сліпого, Ректора Богосл. Академії.

ФРАНЦІЯ. Наша Служба Божа в Парижі. Дня 6. П. ц. р. відправив у голяндському костелі греко-катол. парох Парижа о. Я. Перрідон торжественну Службу Богу в присутності єпископа Шаталя, членів уряду і дипломатичного корпусу. При цій нагоді виголосив о. Перрідон високопатріотичну промову про Україну й українську Церкву, як передню сторожу католицизму на Сході Європи. Костел був виповнений по береги голяндською та українською колонією в Парижі.

ЯПОНІЯ. Нова католицька єпархія. Вже друга католицька єпархія повстала в Японії, а саме в місті Йокогамі. Єпископом іменовано Петра Дот Таїсуо, японця, що покінчив теологічні студії в Римі.

ХРОНІКА

Паломництво на Міжнародний Евхаристійний Конгрес у Будапешті від 25—31 травня 1938. Під протекторатом Преосвщ. Єпископату Галицької Церковної Провінції виїде одинок українське паломництво на XXXIV Евхаристійний Конгрес до Будапешту. В зв'язку з тим Марійське Товариство Молоді у Львові, що організує це паломництво, подає до відома:

Світова Організація Подорожей *Wagons Lits Cook* піднялася технічної організації паломництва. Кошти паломництва усталено так:

I класа — ціна 122 зол. — обіймає залізничний білет III класи зі Львова через Лавочне до Будапешту, 5 днів побуту в Будапешті з нічлігами в 2 або 3 особових кімнатах, з трикратним харчем денно, візу мадярську й чеську та опіку провідника.

II класа — ціна 45 зол. — обіймає тільки сам переїзд зі Львова до Будапешту без приміщення й удержання.

Доплата за збірний паспорт для обох клас вносить 20 зол. При зголошенні паломники I класи складають завдаток в висоті 30 зол., а паломники II класи 10 зол. Крім цього належить зложити:

а) давний заграничний паспорт, або особистий довід з потвердженням горожанства;

б) дозвіл місцевого Староства на виїзд за границю (мешканці Львова тільки за свідчення замешкання);

в) дві знимки;

г) мужчини до 50 літ: військову книжечку. Карту Конгресу в ціні 12 зол. оплачує кожний учасник.

Зголошення до 31 березня приймає:

Марійське Товариство Молоді, Львів — Сикетуська 39 а, скр. п. 108.

„Католицька Акція“ й українська інтелігенція.

Вже пятий рік наш журнал промовує шлях ідеї Католицької Акції серед української суспільності. Об'єктивно треба ствердити, що за цей час багато змінилося в психіці поодиноких людей, суспільних груп та установ, — вони стали трохи інакше дивитися на справи зв'язані з релігією та християнською мораллю. Деяку заслугу в тому напрямі мусимо приписати й нашому журналові, який хоч зрідка появляється, проте дає солідний та основно опрацьований матеріал. Біда тільки в тому, що „Католицька Акція“ навагал мало відома ще в широких колах нашої світської інтелігенції. Найбільший відсоток наших читачів і передплатників творить духовенство, що вважаємо до певної міри ненормальним явищем, бо ж Католицька Акція, як така, — це апостольство світських, отже й наш журнал признаний першзасе для світської інтелігенції.

Дуже багато можуть нам допомогти в тому напрямі Веч. ОО. Душпастирі через зацікавлення світських інтелігентів нашим журналом. Можна знайти до того безліч нагод, чи то розмовляючи на актуальні теми, чи визначаючи поодинокі числа до переглянення. Маємо враження, що не один наш провінційональний інтелігент, адвокат, лікар, учитель, інженер, кооперативний чи просвітний працівник може й не бачив ніколи „Католицької Акції“. Тому звертаємося до всіх прихильників нашої ідеї з гарячим проханням зацікавити нашим журналом усіх тих українських інтелігентів, що досі не мали нагоди з ним познайомитися, ев. надіслати нам їх адреси для вислання оказових примірників.

Пастирські листи та енцикліки містять звичайно в собі дуже глибокі, оригінальні думки, що повинні б стати джерелом і початком духової обнови сучасного світу. На жаль утерлася в широких масах засада, що „*epistolae pastorales non leguntur...*“ Видані в офіційних органах Церковної Влади, не находять вони доступу до широких мас. З огляду на те Ген. Інститут К. А. виведнав собі дозвіл у Митр. Ординаріяті видавати окремими відбитками всі енцикліки та важніші пастирські листи, щоб мати змогу по найнижчій ціні поширити їх поміж вірними. Саме видано вже Пастирський Лист еспанського Єпископату про теперішні події в Еспанії. Тема незвичайно цікава, тому цей лист, у формі дешевої книжечки повинен масово розійтися серед української суспільності. Цими днями розішло його Ген. Інститут К. А. до кольпортажів нашим кольпортерам, а з тим числом розсилаємо по одному примірнику всім нашим Передплатникам, крім священників Львівської АЕпархії, котрі мають його в „АЕпарх. Відомостях“. Належність у квоті 20 сотиків просимо прислати найкраще разом з передплатою на „К. А.“ або належністю за інші книжки розрахунковим переказом.

Рутськийські торжества в Гошеві відбулися 14 січня ц. р. На торжественній Службі Божій відповідно проповідь сказав о. С. Соколовський ЧСВВ. Багато вірних приступило до св. Тайн.

До цього числа додаємо зміст попереднього річника (1937) для тих, що опрацюють річники „Католицької Акції“.

Просимо всіх, що одержують наш журнал, а не вислали нам досі звороту на кошти друку та експедиції, вислати якнайскорше квоту 2 (два) зл. на 1938. рік та евентуальну залеглисть за минулі роки й зол. 0-20 за Паст. Лист еспанських Єпископів.